

**Das Reimbüchlein (Knižka rymovní)
und die Höchst erbauliche Unterredung
zwischen Vater und Sohn
(Rozmlouvání velmi utěšené mezi otcem a synem)**

Das Reimbüchlein stellt in der älteren tschechischen Literatur den einzigen bekannten Versuch einer originellen Bearbeitung von Sprichwörtern, Sentenzen und Gnomen zu einer selbstständigen didaktisch eingestellten Komposition dar. Eine Analyse des Verses und Inhalts zeigt, daß die Komposition kein kompaktes Werk eines einzigen Autors ist. Die Sprichwörter wurden zunächst von verschiedenen Autoren im Laufe der älteren Entwicklungsetappen der tschechischen Literatur in die einzelnen literarischen Denkmäler eingeführt und gelangten dann von dort, nach eigenständiger literarischer Bearbeitung, in unser Reimbüchlein. Abgesehen von diesen Buchquellen kann auch der Einfluß des mündlichen volkstümlichen Schrifttums, insbesondere in den ökonomischen Passagen, und die Heranziehung verschiedener Florilegien aus antiken oder neueren proverbialen Schöpfungen in Betracht gezogen werden. Wir datieren die letzte Textredaktion in Übereinstimmung mit einer inhaltlichen und formalen Analyse in den Beginn des 16. Jahrhunderts (spätestens in die dreißiger Jahre), da der vorwiegend achtsilbige Vers zu einem Vers ohne Metrum umgearbeitet, der proverbiale Text um unterhaltende Passagen bereichert und auf die bestehenden thematischen Komplexe aufgeteilt wurde. Die Analyse des Verses deutet darauf hin, daß diese Redaktion in zeitlicher Nähe der Werke Rada zhovadilých zvířat a ptactva k člověku (Ratschlag der entmenschten Tiere und Vögel an den Menschen) und der Übertragung der Disticha Catos (Katonova disticha) entstand. Die so entstandene Komposition wandte sich mit ihrem urwüchsigen und volkstümlichen Charakter an die Landbevölkerung, das Kleinbürgertum und die Jugend schlechthin.

Die Höchst erbauliche Unterredung zwischen Vater und Sohn ist eine in Dialogform gehaltene moralisierende Schöpfung und stammt wahrscheinlich aus den siebziger bis achtziger Jahren des 16. Jahrhunderts. Ihr Autor erwies sich als ein von der christlichen Moral und der Bibel überhaupt abhängiger Moralist, allerdings ist auch ein Streben nach Satire, Humor und Allegorie erkennbar. Auch hier finden wir deutliche Spuren älterer Quellen, besonders in den in Verse gesetzten proverbialen Passagen oder in den Exempla.

Acht erhaltene und drei nichterhaltene Drucke zeugen von der großen Beliebtheit der beiden Kompositionen beim Publikum in Böhmen und Mähren. Erwähnung verdient auch der Umstand, daß mit dem Reimbüchlein zahlreiche Schriftsteller und Belletristen in späterer Zeit arbeiteten und daß dieses zu einer geeigneten Quelle für die Sprichwörtersammlungen der Zeit vor und in der nationalen Wiedergeburt wurde.

**České znění Cesty do Jeruzaléma
Martina Křivoústého**

Drobný cestopis bakaláře a kněze Martina, řečeného Křivoústý, jistě nepatří do první garnitury starých českých itinerářů. Zájem české literární historie o tomto postavení památky odpovídá: omezil se v podstatě jen na bibliografickou registraci¹ a na zveřejnění jedině stručné ukázky latinského textu s nově-českým překladem.² Skutečnost, že se vynořil ze zapomenutí starý text překladu památky do češtiny, zapsaný 1573, je příležitostí vrátit se k dílku doplňujícími poznámkami.

Památky byla dosud dostupná jen v latinském znění, zapsaném v rukopise Archivu Pražského hradu (fond bývalé knihovny Metropolitní kapituly pražské, sign. H VI/3, fol. 264a—271b). Datace tohoto zápisu „In die Benedicti 1477“ je jediným údajem, který jako datum ante quem umožňuje časově zařadit Martinovu poutnickou cestu.

Zápis českého překladu, který od Jirečkovy registrující poznámky platil za nezvěstný, se objevil ve fondu rukopisného oddělení Knihovny Národního muzea v Praze (sign. XVIII E 10). Nepodařilo se mi zjistit, kdy a jak se do knihovny dostal, shody s Jirečkovým popisem však spolehlivě dosvědčují, že jde o týž rukopis, který měl kolem roku 1860 v rukou Jireček z majetku faráře Hugy J. Karlíka v Uherci u Nýřan.³ Je to rukopis o 12 foliových listech menšího formátu, dobře čitelný, psaný jedinou rukou dobovým kancelářským písmem. Trebaže je dnes svázan, je vážně ohrožen praskáním a drolením papíru zejména kolem vodorovného středového ohybu, nasvědčujícího tomu, že rukopis byl dříve dlouhou dobu přeložen. Na těchto místech jsou folia 4—12 místy primitivně zajištěna přelepením průhlednou páskou. Chátrání rukopisu však pokračuje natolik, že jeho vydání je jedinou cestou k tomu, jak text památky zachovat.

Opisovačova závěrečná latinská poznámka podává důležité svědectví o tom, že český překlad vznikl nedlouho po latinském originálu, neboť se přepisovalo z rukopisu přesně datovaného k roku 1490. Tato skutečnost staví český text památky do zajímavé chronologické souvislosti s českými jeruzalémskými itineráři Martina Kabátніка (cestoval 1491—1492, zápis jeho zážitků je z doby kolem 1500, tištěné vydání 1539 a častěji*) a Jana Hasištejnského z Lobkovic (cestoval 1493, psal asi 1505), a to dokonce na časově nejpřednější místo. Už to a možnost srovnávat památku s ostatními dvěma českými cestopisy do Svaté země z přelomu 15. a 16. století zdůvodňuje zájem o Martinovu průkopnickou práci.

Srovnání českého textu s latinským ukazuje, že překlad sledoval latinskou předlohu v zásadě velmi přesně. Přesto jsou však mezi dochovaným latinským a českým textem jisté rozdíly. Zčásti je lze vyložit bezpečně překladatelským přehlédnutím nebo nepochopením v dílčích jednotlivostech, popřípadě zkromolením v opisovačské tradici, o původu jiných neshod se lze však jen dohadovat s rozdílnou mírou pravděpodobnosti.

Heslové vytčení názvů některých měst a jiných lokalit v českém textu, jakoby signalizující počátek odstavce, které v latinském textu není, vypadá jako marginalie, vtažené při dalším opisování do textu. Český text má některé překladatelské nebo písařské zkromoleniny, které lze zčásti rektifikovat přihlednutím k latinskému znění. V latinském textu jsou některé věcné údaje, které nemá text český, například zmínku, že autor cestoval do Itálie přes Korutany (Carinthia). Český text má naopak proti latinskému navíc například názvy ovocných plodů, jimž se autor obdivoval v Lecce, a odstavce s apologií českého utrakvismu po výčtu východních křesťanů, kteří přijímali podobojí. Texty, které jsou k dispozici, neumožňují dobrat se způsobu, jak tyto difference vznikly. Je stejně dobře možné, že existovaly už v nedochovaném předloze českého překladu, jako že jsou výsledkem jisté překladatelské volnosti (případ s názvy plodů přitom naznačuje, že tímto překladatelem mohl být i sám autor) nebo že o ně byl český text rozšířen až při pozdějším opisování. Konfrontace latinského a českého textu však bezpečně vede k závěru, že zřejmě musel existovat větší počet rukopisů, než jaký se dochoval. Latinský text z APH má charakteristické opisovačské chyby, musela tedy existovat jeho předloha (a z níčeho nevyplývá, že touto předlohou byl už autorský rukopis). O české předloze dochovaného českého textu přesně vypovídá — i s lokalizací do Kutné Hory — sám jeho zápis. Opět není patrné, zda tento rukopis z roku 1490 byl originálem překladu nebo už článkem opisové řady. A nadto není jasné, zda latinská předloha českého překladu byla textově shodná s rukopisem z APH z roku 1477 nebo zda obsahovala varianty, které se reflektovaly do českého překladu. Bezpečně lze tedy počítat s existencí nejméně čtyř rukopisů, dvou latinských (z roku 1477 a jeho starší předlohy) a dvou českých (z roku 1490 a 1573); mohlo jich však být i víc. Dochovaný latinský rukopis nemůže být chápán jako předloha českého textu. Lze tedy uzavřít, že památka měla nepochybně větší publicitu, než se dá soudit ze dvou náhodně dochovaných rukopisů.

Datum cesty se podle zápisů nedá určit přesně. Jisté vodítko (kromě data ante

quem 1477) poskytuje pouze zmínka, že se autor dostal do Famagusty „v těch dnech“ po velikonočních a o dva až tři dny později, sedmého dne po svátku Zvěstování Panny Marie (který byl 25. března), tedy 31. března, tam pozoroval sklizeň ječmene. Jeho cesta se tedy uskutečnila v roce, kdy velikonoce připadly na konec března. Taková situace byla v letech 1440, 1445, 1448, 1456, 1459, 1467, 1472 a 1475, jen v jediném z těchto let, 1475, však připadl 31. březen na pátý den po velikonočních. Rok 1475 (s výjezdem z Čech na podzim 1474) můžeme tedy pokládat za nejpravděpodobnější dobu, kdy se cesta bakaláře Martina uskutečnila⁸ (nešlo-li ovšem už o rok 1459, kdy 1. duben připadl na sedmý den po velikonočních).

O autorovi není známo nic víc, než co udávají záhlaví latinského a českého zápisu jeho itineraria — že byl bakalářem pražské univerzity a utrakvistickým knězem. To jsou indicie příliš nepatrné, než aby dovolily autora přesně identifikovat. O jisté vymezení okruhu jmen, z nichž některé by mohlo být totožné se jménem autora našeho itineraria, se však lze pokusit vzhledem k jeho univerzitní hodnotě. Základní pramen pro evidenci graduovaných absolventů univerzity před osmdesátými lety 16. století, Liber decanorum⁶, uvádí ze tří desítek před prvním datem, které bezpečně vymezuje dobu putování, tedy z let 1447—1477, celkem pět absolventů, kteří dosáhli bakalářeátu, ale v daném časovém rozmezí se nestali magistry: Martin z Polné (bakalářem 1447), Martin z Mýta (b. 1458), Martin z Černovic (b. 1462), Martin z Chrudimě (b. 1465), Martin z Markovic (b. 1474).⁷ Lze-li počítat, že absolventi univerzity dosahovali bakalářské hodnosti zpravidla nejpozději ve dvacátém roce, bylo v roce 1477 Martinovi z Polné kolem padesáti, Martinovi z Mýta asi méně než čtyřicet, Martinovi z Černovic kolem 35, Martinovi z Chrudimě kolem 32, Martinovi z Markovic asi 23 let. I když k cestě došlo bezpečně před rokem 1477 a nevíme, o kolik dříve, je u Martina z Polné dost málo pravděpodobné, že by se ve svém věku, z tehdejšího hlediska pokročilem, vydával na namáhavou a nebezpečnou dlouhou cestu, u Martina z Markovic zase je pochybné, mohl-li dosáhnout před odchodem na cestu kněžského svěcení. Autora itineraria by podle mého mínění bylo možno hledat nejspíš mezi třemi zbývajícimi z bakalářů Martinů.⁸ K bližšímu určení nelze dojít, protože nejsou k dispozici soupisy utrakvistických kněžských světců z příslušné doby. Jen jako pravděpodobnost lze uvést, že bakalář Martin podle všeho nenabyl kněžského svěcení v Itálii, jak bylo tehdy u utrakvistických kněží dost časté; cesta do Svaté země by v takovém případě byla nejméně druhou jeho návštěvou Itálie a lze předpokládat, že by se o tom byl při vypisování svého putování zmínil.

Před neřešitelné problémy původcovství nás staví i český text, dochovaný v pozdním opise. Písař jeho předlohy, kutnohorský „Vitus de Verona“, zřejmě tedy Vít z Berouna, mohl být stejně dobře autorem českého překladu jako pouhým článkem řady kopistů; i on ostatně uniká podrobnější historické identifikaci. Původce pozdního opisu z roku 1573 se skryl za neprůhledné iniciály G. N. C., a ani jej proto není možné přesněji určit.⁹ Celková povaha práce — zřetel k tomu, čeho si bakalář Martin na své cestě všiml, jak to hodnotil a čemu naopak nevěnoval pozornost, dovoluje dohadovat se některých jeho osobních vlastností. Byl to zřejmě člověk vychovaný

ve venkovském, zemědělském prostředí, jak naznačuje jeho trvalý zájem o ráz krajiny, užitkovou vegetací i o pěstění dobytka, ale zejména opěťovaný podiv nad tím, jak nedostatečně je úrodná půda zejména ve východních zemích obdělávána. O jeho smyslu pro domácí výtvarné projevy sakrální povahy svědčí například zmínka o mozaice posledního soudu na prázdném Svatovítském chrámu, jejíž pomocí charakterizuje mozaikovou výzdobu staveb ve Svaté zemi, a příznačná korektura představ o podobě božího hrobu na domácích malbách srovnáním se skutečnými pohřebními zvyklostmi v Jeruzalémě a okolí. O tom, že byl obhájcem utrakvismu, svědčí jak jeho zmínka o disputaci s odpůrci přijímání podobojí na Krétě za zpáteční cesty, tak výčet vyznání, která se v tom směru s českým utrakvismem srovnávají. Pro celý spisek je příznačná snaha sdělit jen to, co autor poznal z vlastní zkušenosti (jak se to naznačuje už v úvodu latinského i českého textu), a konfrontovat to s biblickým podáním, především s evangeliem. Tato oddaná důvěřivost v biblické údaje, ale i v některé apokryfní tradice nejen v základních věcech, nýbrž i v nevýznamných detailech (srov. příznačnou úvahu o tom, ve kterém domě navštívila Maria před Kristovým narozením matku Jana Křtitele Alžbětu) vypovídá o naprosté, v podstatě římské pravověrnosti, nezátížené ani stínem pochybností o zjevených a tradovaných pravdách a nepřekračující nikde obzor utrakvistické názorové ortodoxie. Tomu odpovídá ostatně i sklon k moralizování (filipika proti českému opičení v oděvech).

Víc než koho jiného ze soudobých cestovatelů zajímal bakalář Martina krajinný ráz Svaté země, hlavně výškové rozdíly jednotlivých míst a difference, které z toho plynou pro životní prostředí v nich. Hlavní zájem věnoval z tohoto hlediska Jeruzalému.

Na pouť do Svaté země se bakalář Martin a jeho druh či druhové¹⁰ vydali cestou ne právě obvyklou. Z Benátek, tradičního východiska jeruzalémských poutí, se přepravili lodí do Ancony, Francavilly, Ortony a Vasta a odtud šli pěšky přes S. Nicandro Gargano, San Angelo, Manfredonii a Barlettu do Trani. Odtud se opět plavili přes Bari a Monopoli do Brindisi a Lecce. Neurčeným způsobem, ale patrně opět lodí se dostali do Otranta a Tarentu. Odtamtud vyjeli lodí přes Korfu do Modoni na Peloponésu, odtud velkou lodí přes Rhodos do Famagusty na Kypru. Z Famagusty volili námořní cestu do syrského Tripoli, odtud na mezcích od Damašku, potom na jihozápad k Jordánu, k hoře Tábor, přes Galileu a město Ramu k Jeruzalému. Zpáteční cesta vedla přes Ramu do Jaffy, lodí přes Kypr, Rhodos, Krétu, Modoni a Korfu do Dalmácie. Důvody, které vedly k volbě neobvyklé trasy, autor neuvádí a nelze je odpovědně dedukovat ani z povahy jeho záznamů. O pozoruhodnostech spatřených cestou (v nichž se neuplatnil zřetel k žádným kulturním památkám nebo literární reminiscence) se autor vyjadřuje jen úryvkovitě, jeho hlavní zájem je soustředěn k dějším biblických příběhů.

Časové souřadnice Martinovy cesty je možno určit jen rámcově: vyšel z Čech zřejmě na sklonku přesně neurčeného roku před 1477 (snad 1474), v jihoitalském Monopoli strávil „mnoho dní“ přibližně od vánoc a potom ještě čtyři týdny v Lecce, kde byl v únoru. Těsně po velikonočních, které byly na sklonku března, tedy kolem 1. dubna byl ve Famagustě. Z Jeruzaléma vyjel k zpáteční

cestě o vigílii sv. Vavřince, 9. srpna. V Jeruzalémě a okolí strávil tedy asi dva až tři měsíce pozdního jara a léta, značně delší dobu než kterýkoli z pozdějších českých poutníků, kteří o svých cestách zanechali písemné zprávy. Celá jeho cesta patrně trvala přibližně rok.

Pro poznání charakteristických rysů Martinova cestopisu a tím i autora samého je velmi prospěšné srovnání jeho poutnické zprávy s analogickými pracemi Martina Kabátníka¹¹ a Jana Hasištejnského z Lobkovic¹². Nejnázornější výsledky podává srovnání toho, jak všichni tři poutníci poznávali Jeruzalém a jeho památná místa, spjatá s biblickým podáním. Srovnání ukazuje, že bakalář Martin navštívil veliké množství míst, která tradice spojovala s jednotlivostmi z biblických dějů. Na značném počtu míst si přímo vybavoval příslušné biblické citáty a uváděl je ve svých pozdějších zápiscích. Po jeruzalémských památnostech se pohyboval v průvodu informátorů, které sice sám výslovně nejmenuje, ale za vším jeho neosobním a neurčitým „ukázali nám“, „ukázáno nám“, „oni“, „jako nám pravili“ atp. je možno spatřovat jeruzalémské bosáky, kteří byli přímo zavedeni na informátorskou, průvodcovskou a hostitelskou péči o poutníky. Podrobné srovnání s detailním jeruzalémským itinerariem Lobkovicovým¹³ ukazuje, že oba poutníci byli provedeni po týchž místech v Jeruzalémě a okolí a dokonce — až na nepatrné odchylky — ve stejném sledu. To dokazuje, že bosáci měli průvodcovskou službu zorganizovanou tak, že se přímo vnucují moderní analogie. (Podle svědectví Jana Hasištejnského z Lobkovic dokonce poskytovali na důležitých místech výklad postupně latinsky, italsky, francouzsky a německy.) Jak katolík Lobkovic, tak český bratr Kabátník úlohu jeruzalémských bosáků v poutnickém ruchu přímo zdůrazňují (a také komentují: Kabátník neopomněl poznamenat, že na křesťanských poutnicích znamenitě vydělávají nejen „pohané“, nýbrž „také i bosáci toho dosti dobrý užitek mají“¹⁴). Naproti tomu bakalář Martin se o této jejich úloze vůbec nezmiňuje, jako by jejich služby byly jen anonymní akcí křesťanského dobrodíní. Kabátník se s velkorysostí vyhraněné osobnosti výslovně zmiňuje jen o nevelkém počtu navštívených posvátných míst a jeho hlavní zájem se upíral jinam, k pozorování současného života země. Lobkovicovi umožňovalo dobré finanční zabezpečení, štedrost i výsadní společenské postavení podniknout skutečně „panskou cestu“ a navštěvovat i taková místa, kam se jiní poutníci nedostali a k nimž ho přitahovala dychtivost spatřit co nejvíc, podporovaná vírou ve všechny legendární a apokryfní tradice, vážící se k navštíveným místům. Bakalář Martin se naproti tomu dal vodit standardními trasami organizované zbožné turistiky ve svatém nadšení nad tím, že se mu na jednotlivých místech vybavovaly příslušné citáty z bible. Tím pro něj byly získávané informace sankcionovány ve své pravdivosti. Realita mu neverifikovala bibli, nýbrž bible realitu.¹⁵

Datační mezníky své cesty udává bakalář Martin jen letmo a bezděčně (kontrastuje to zejména s přesným a častým datováním Lobkovicovým). Bylo pro něj zřejmě nepodstatné, kdy Svatou zemi navštívil, vstupoval do globálního času biblických dějů, nebo přesněji: do biblického časového trvání, v němž se vše pozdější jeví jako z náboženského hlediska nedůležité, jako projevy světských zmatků, které budou přerušeny teprve Kristovým návratem na zem.

S tím souhlasí to, že v Jeruzalémě a okolí shledával ve srovnání s biblickým ličením a s dobou, kterou považoval za čas raně křesťanského náležitěho oslavení posvátných míst (působení sv. Heleny podle legendického podání), jen úpadek, zkázu a devastaci. Je příznačné, že v souvislosti se svým pobytem ve Svaté zemi uvádí bakalář Martin jen jediné datum, den, kdy opouští scénu biblických dějů, aby se vrátil do svého světa. Zdánlivě nepatrný detail — nedostatečná pozornost k dataci — pomáhá tedy podrobněji proniknout k typu autorova myšlení.

Zprávu Martina Křivoústého o cestě do Jeruzaléma lze stěží považovat za literaturu. Nevznikla zřejmě s ctižádostí naplnit dobové představy o literárním útvaru itinerarií, jejichž nezbytnou náležitostí, jak se zdá, bylo začlenění vlastních poznatků do širších souvislostí dobového zájmu o poznávání „světa“, cizích zemí a života v nich, zevrubnost v názorném popisu vykonané cesty a odpovídající rozčlenění jeho slovesného ztvárnění, popřípadě odkazové se pětí s autoritativními díly tohoto druhu. Martinovy zápisky reprezentují v nejlepším případě přípravný materiál k takovému dílu. Náznakovitost cestovních dojmů (s výjimkou jeruzalémských) naznačuje, že mu šlo skutečně jen o nábožensky motivovanou pouť, o níž podal stručnou zprávu asi jen pro nejbližší okruh souvěreckých zájemců. Nicméně jeho text, ačkoliv z dobového hlediska patrně nepředstavoval literaturu, podobně jako například cestovní deník panoše Jaroslava o cestě po západní Evropě¹⁶, má jistou zajímavost pro literární studium nejméně ze dvou důvodů: jednak pro zkoumání dobového vztahu literatury k skutečnosti (vztah vlastního poznání a tradovaných biblických pravd a výsledek jejich vzájemné konfrontace jako východisko pro poznání dobové mentality i autorova individuálního myšlení), jednak z hlediska jazykového vývoje: v památkách podobného druhu šlo v podstatě o problém, jak se jazykově zmocnit neznámých skutečností, rozšířit platnost a funkčnost domácího jazyka i na ně. Naskytá se otázka, zda podobné památky užitkového písemnictví bez literárních ambic nezachovávaly živý mluvený jazyk autentičtější než díla z dobového hlediska literární, vázaná právě proto i tradicemi literárního jazyka.

Itinerář bakaláře Martina Křivoústého je text postrádající vlastnosti, v nichž by jak současně, tak kterékoli pozdější pojetí literárnosti mohlo shledávat umělecké kvality. Zůstává proto jen prvním naším latinským i českým dokumentem o poznávání palestinských poutnických cílů; byl však nepochybně brzy překonaný živějším, bezprostřednějším a čtenářsky přitažlivějším spiskem Kabátníkovým.

POZNÁMKY

- ¹ Srov. J. Jireček, Drobnosti k historii literatury české, ČČM 1861, 272—273; týž, Rukověť k dějinám literatury české do konce 18. věku II, Praha 1876, 10; A. Podlaha, Soupis rukopisů Knihovny Metropolitní kapitoly pražské II, Praha 1922, 120, č. 1060; J. Jakubec, Dějiny literatury české I, Praha 1929, 520; J. V. Novák — A. Novák, Přehledné dějiny literatury české, Olomouc 1939, 72; J. Triška, Literární činnost předhusitské univerzity, Praha 1967, 171; Literární činnost utrakvistů doby poděbradské a jagellonské, in: Acta reformationem Bohemicam illustrantia — Příspěvky k dějinám utrakvismu, Praha 1978, 185—186, č. 47ab.
- ² Výbor z české literatury doby husitské II, red. B. Havránek, J. Hrabák a J. Daňhelka, Praha 1964, 315—316, 328—329.
- ³ Jirečkův údaj „v Uhercích“ by sice spíše poukazyval ke vsi Úherce u Panenského Týnce na Lounsku, avšak ta ještě ani kolem 1900 neměla faru. Karlikovo působiště uvádí OSN, sv. 26, heslo Karlik.
- ⁴ Srov. Knihopis č. 3642—3647.
- ⁵ Srov. i vysvětlivku k str. 77, ř. 23.
- ⁶ Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis, tomus I, Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585, pars II, Praeae 1832
- ⁷ Srov. tamtéž 33—34, 62—63, 79—80, 124. Pro přesnost je třeba dodat, že v roce 1476 dosáhl bakalářství ještě Martin z Přisimas, ten však jako náš cestovatel už vůbec nepřichází v úvahu, protože jeho bakalářská determinace se konala teprve v říjnu 1476; opis latinského spisku o skončené cestě je datován 21. březnem 1477.
- ⁸ Pro srovnání a kontrolu svých úvah jsem se pokusil stejným způsobem vyhledat v uvedeném prameni Adama Bakaláře, městského písaře v Litomyšli, který podle diktátu zapsal cestopis Martina Kabátníka. Třebaže u něho není nikde výslovně dosvědčeno, že byl bakalářem pražské univerzity, je shodou okolností jediným bakalářem toho jména v Liber decanorum před 1560 Adam z Benešova, který determinoval 1483 (tamtéž 151, 154). Podobně zaznamenává ovšem Liber decanorum např. i bakalářskou determinaci Lukáše Pražského 1481 (tamtéž 143—144). Je ovšem třeba mít na paměti, že Liber decanorum není pramenem ve všem spolehlivým a úplným. — Za konzultací a účinnou pomoc při identifikačních pokusech upřímně děkuji dr. Michalu Svatošovi a dr. Jiřimu Peškovi.
- ⁹ Žádný autor s těmito iniciálami, který by časově odpovídal dataci opisu, není zaznamenán ani v J. Hejnicov — J. Martínkově Rukověti humanistického písemnictví. Byl-li to univerzitní vzdělanec (což není nikde ani naznačeno), pak se nevylučuje možnost, že se za iniciálami skrývá Georgius Nicephorus Montanus (=Cuttenbergensis), který byl prohlášen bakalářem v roce 1568 (viz Liber decanorum 398). Tato značně vágní hypotéza má jistou oporu jen v tom, že v latinském explicitu opisu pisař omylem uvedl místo autorova jména (Martinus) jméno „Georgius“, a v kutnohorském původu předlohy i možného pozdního kopisty.
- ¹⁰ O tom, v jak velké skupince Martin cestoval, není jasno. Z jeho formulací se zdá, jako by v Benátkách byl sám, od pěšího putování po jihovýchodním pobřeží Itálie mluví v množném čísle, později se zmiňuje o tom, že „tovaryš jeho cesty“, blíže neurčený Jakub (Jacob) byl pochován v Damašku, později na jednom místě užívá singuláru („nevím, bych tři viděl“), vzápětí však opět mluví o „cestě naší“ a potom už důsledně mluví v plurálu až do konce. Je tedy pravděpodobnější, že jeho poutnická skupinka byla více než dvoučlenná. V povaze Martinových zápisků se to však nijak neprojevovalo. Bylo by lákavé uvažovat o vztahu mezi Martinovou cestou a přibližně soudobým jeruzalémským putováním českého šlechtice Jindřicha ze Stráže, o němž se zmiňují Staré letopisy české (vyd. F. Palacký, Praha 1829, 216). Zpráva zajímavě vypovídá o vlivu Jindřichových rozhovorů s tureckým sultánem na to, že tento významný jihočeský pán, příbuzný Rožmberků a ovšem katolík, po návratu konvertoval k utrakvismu. Zprávu

Starých letopisů je však třeba přijímat s krajní opatrností a skepsí: Jindřichův návrat ze Svaté země se v ní datuje rokem 1478, zatímco Jindřich ze Stráže, v letech 1458—66 nejvyšší hofmistr, zemřel již 16. ledna 1466; z jeho náhrobku v kostele ve Stráži nad Nežárkou je patrné, že vykonal pouť do Jeruzaléma; zpráva je podle Palackého jen v pozdních rukopisech L a M, v nichž je mnoho zpráv deformovaných tradicí. Kdyby Martinova pouť měla být totožná s poutí Jindřicha ze Stráže, padal by v úvahu — vzhledem k Martinovým datačním údajům — nejspíš rok 1459; s představou cestujícího velmože je však těžké spojit pěší putování jižní Itálií.

11 Martina Kabátníka Cesta z Čech do Jeruzaléma a Kaira r. 1491—92, vyd. J. V. Prašek, Praha 1894.

12 Jana Hasištejnského z Lobkovic Putování k svatému hrobu, vyd. F. Strejček, Praha 1902.

13 Cit. vyd. 57—81.

14 Cit. vyd. 17.

15 Velmi příznačné je to zejména v jednom případě: autor dvakrát mluví na různých místech o městečku Rama a pokaždé cituje biblickou větu „Hlas v Ramě slyšán jest“, ač jde zřejmě o dvě různé lokality téhož nebo podobného jména.

16 Srov. Ve službách Jiříka krále, vyd. R. Urbánek, Praha 1940, 3—30.

CESTA Z ČECH DO JERUZALÉMA KNĚZE MARTINA BAKALÁŘE

1a

Tuto se počíná cesta do Jeruzaléma z Čech, jdouce skrze zemi, ješto slove Napulea, a dotýkána bude tuto krátce plodnost země, druhé povahy v ní přebývajících lidí, třetí pak vypsána bude země Svatá, totiž země zaslíbená potad, pokudž o té mně vědomo jest očitě.

Benátky jest město rozhojnilé, množství poutníkův, náboženství jich v hlavném kostele svatého Marka jest rovně jako na palácích dvorův královských, kdežto rytířstvo své přehrávaní s křikem mívá, aneb jako v lázni. Do kteréhožto kostela množství se schází lidu, v němžto každý sobě k vůli volá, někdo pozdravuje oltář Panny Marie s křikem, řka „Zdráva Maria“ etc., aneb jakž modlitbu umí, někdo pak jiný oltář pozdravuje a jeden každý jakž k čemu milost má, a to s křikem pozdravuje. Kněží mnozí spolu a pojednou slouží a všickni volají, chudí mnozí v něm sedí prosíce za almužnu a volajíce. Kázání činí vně na ryňku pod rathouzem. A ten den, kteréhož sem tam byl, velmi slavili proto, že některakou smlouvu byli učinili s některými sousedy svými. A svého staršího příliš u veliké cti mají, tak až i v tom proti Pánu Bohu hřeší, a jiné mnohé věci viděl sem.

Anthony město. Otdad potom plavení jest do Anthony vedlé země, ješto slove Maria, v kteréžto zemi u veliké hojnosti roste rosmarinum víno, ješto je vezou do jiných krajin, a tu sme za několik dní pobyli.

Francouilla. Potom jest plavení do Francollum a tu již ani zimy, ani mrazův nebejvá. Ortina, Questa. Potom jest pak Ortina a Questa portina a okolo země všude velmi dobrá, ale málo obyvatelův. A do té země scházejí se z krajin zimavých v zimě s ovce a s voly, tak až se jest čemu velmi podiviti, / kterak mnoho zdělají ovčincův. Volové a krávy sou tak veliké, jako sem kdy viděl, koňův také veliká stáda. Jest tu také hojnost vosluov. Tu rosmarinum morská v lesích v tak veliké velikosti roste, že u nás jest nepodobné k věšení. Tu sme šli po zemi dobře za sto mil jich velikých, protož sme lépe opatřili a jistěji pověděti můžeme nežli ti, ješto se toliko po moři plaví, a co jest v zemi té, nevědí. Tu jest také kostel svatého Linhartu na cestě z levé ruky a na horách svatého Anjela a k vobojímu sou pouti veliké. Potom ihned jest břehový hrad, ješto slove Multofortuna, potom Baltera, potom Tirana, a tu sme vsedli na lodí, a jest město dobře veliké, a potom jest hrob svatého Mikuláše, kdežto leží, jakož se o něm spívá v próze, že hojnost z hrobu jeho oleje teče. Monopolis město. Potom jest pak město, ješto slove Monopolis, tu a napřed málo veliká jest hojnost oliví a mandl, a ve vsí Napulii neviděl sem větších mandl jako tu a tak laciných. Tak jest tu mnoho dřevěného oleje, že do všech jinejch krajin otdad ho podávají. A byli sme tu času Narození božího za mnoho dní, neb jest nebyl nám vítr pohodlný k plavení, a také plavcův byla nedospělost. Tu všecky věci v zimě rostou jako u nás v létě, a jako u nás v létě komáři překážejí lidem odpočívajícím na poli, tak tam jest Narození božího, takže v zimě v jedné košili může cestou jíti člověk.

Potom otdud brali sme se do Brindise, jenž jest město dobře veliké, ale s větší strany opuštěné, jedno, protože jest velmi staré, druhé proto, že jednu chvíli téměř / všickni lidé byli v něm zemřeli morem, ačkoli proto jest v něm dosti li-

1b

2a

dí, neb sou je osadili Slováci. V tom městě sou všechny věci v dobrém trhu a zvláště víno. A jest tu hrad na břehu zdělaný a pevný.

Potom jest pak město Lece velmi slavné, veliké a pevné a všeho dobrého v něm dosti, a jest od hradu břehového na zemí vzdálí za osm mil. Tu jest vždycky léto a horko. Ale toto jest pak nepodobné u nás k věření, co tuto povím, že sou tu jablka, kteráž sem já jedl až do nasycení, jesto ústavně ktvou, rostou ustavičně, zrají, ustavičně sou zralá, a to na každém dříví zvláště, a to v té zahradě, v kteréž sme byli u jeptišek. A sou tu jablka dobře sedmera, menší, větší, prostřední, jichžto sou tato jména: limony, liviony, stunisi, cedri, pomarančí, dulcia, acida, poma granata. Ta jablka pojednou spolu rostou vedlé běhu všech věkův, ale toliko v létě, nebo téměř přes celé léto rostou, ktvou a zrají. Ale já sem se velmi divil, že jablka na jednom stromu pojednou sou všech věkův, jako lidé všech věkův v městě, někteří v síle, někteří v plenkách, někteří mladí, někteří staří. A to bylo měsíce února, jesto by to u nás zdálo se za nepodobné, by jablka měla bejtí toho času, února měsíce. A tu zahrada velmi nákladně jest udělaná, žlabové sou z kamene tesaného čtverohranatého, jimiž se vede voda do zahrady k stromům v létě pro veliké horko. A byli sme v tom městě dobře za čtyry neděle. Tam také jest rosmarinum, totižto rosa morská, v velikém množství roste od břeha jda do města, takže sme z ní činili oheň a ohříváli sme se.

Licio. Ó Clicio, kterak si veselé město! A to město má okolo sebe všudy dobře jako za jednu míli procházky velmi čisté a veselé. A v těchto ve všech městech ačkoli tak veliké a tak mnohé dobré věci mají od Pána Boha, avšak není v nich žádného náboženství a ani tam která kázání bývají, / ale jakž jest lid, taková sou i kněží. A v každém téměř městě tak jest biskup, doberť zvoní počouce od půlnoci, ale nic nečiní, a kněží sou tam velmi mnozí a všickni němí. Těchto věcí velmi sem dobře šetřil, neb sem chtěl věděti, jest-li kde lid rozumný a hledaje Pána Boha, ano pak nic, ale všickni se uchejlili, ale mám za to, že sou nikdá nebyli na cestě boží, aniž mají za to, by zle stáli, poněvadž jim žádný nic nedí, neb kázání božích nebejvá.

Potom jest pak břeh, jesto slove Otrantum, potom jiné město, jesto slove Tarantum, a to jest konec ostrovu aneb země, jesto slove Napulia.

Odtad pak jest jíti do Torsu, jenž jest ostrov a město velmi veliké, jimiž vládnou Benátčané. A již tu počínají nositi brady téměř všickni, i kněží i mniši, a před tímto městem téměř všechny věci potřebné prodávají se tu, i odtud dále skůro až do Cypru všudy velmi sou mnozí ostrovové, až i odivné jest, neb země ta horami jest naplněna, a tak na moři mnohé sú hory obzvláštnie a někde několiko spolu. Tu i odtad dále i před tím napřed v Napulii že se lidé líbají vespelek, a to zde u nás zdálo by se bejtí posměšné a hříšné.

Potom sme přišli do Madoný, jesto jest dále vzdálí od Licí za 500 mil, kteréžto město jest také Benátčanův, a tu jest také dobrá země všudy vůkol, ale málo v ní obyvatelův, neb jest Turek zkazil a obyvatele zajal do své země s větší strany.

V Madoný vsedli sme na bárku velikou, kteráž tu nade všechny bárky jiné největší byla, kteréž mají Benátčané, a na té bárce sou mnohá řemesla, totižto ševci, kožišníci, lékaři, holiči, šenkéři, šenkující víno, a víno výborné tam se

šenkuje, totižto malvazí, romani a v rovném trhu, a bylo na té bárce šenkováno na vosmu neb na devět místech. Na té bárce sú také ti, jesto děla spravují, také sou kuchaři, jesto / kuchyni spravují, a nejméně mají šest nádob kuchyni jednostejných a k stolu jako na hradě mají, neb mísy všechny sou stejné, též i konve, lžice všecko stříbrné. Čeledi k bárce připsané jest skůro na tři sta krom hostí, poutníkův a kupcův, kteříž časem vstupují, peněžítý poplatek veliký dávají úředníkům a těm, kteříž vezou bárku. A co mi jest pověděné, že velmi mnoho Benátčané platí, od jedné každé bárky skůro na dvanácte tisíc dukátův. A tak těch bárek mnoho mají, až odivné jest. Hle, kterak oni mnoho nákladův činí pro svou čest, aby mohli odepřítí nepřátelům. Tu tehdy bárku najali sme z Madoný do Cypru do města, které slove Famagesta, jesto jest od Lece za tisíc mil.

Nejprve přišli sme do města Lodum, nebo sme byli Candii na pravé ruce, a z Rodu teprv sme se přibráli do Famagusty v těch dnech po velice noci, a žeň ječná již byla jest, neb druhého neb třetího dne byli sme vešli na zed městskú a viděli sme žence, ani žnou, a to den sedmý po Navštívení Matky boží, jesto se ten hod často přihází v postě. A město i zdi všechny jest z čtverohranatého kamene, ale již jest z veliké strany spustlé, jedno skrze boje, druhé skrze mor, nebo tam i nyní není povětří dobré, kdežto prvé tak nebývalo. Nýbrž za času přítomnosti naší tak tam se mnohé kobylky přibraly, kterak mnohejch jich nikdy nevidal sem, nebo rovně jako rojové včelí seděly sou na bylinách a přicházejíce k městu se přibližovaly. A to praví býti od toho času, jak sou Benátčané ten ostrov obdržali. A jest Cyprus ostrov veliký a velmi plodný, ovce a beranové mají tak široké a velmi tučné ocasy, takže jednoho ocasu může býti s několiko liber, nébrž aniž běžeti mohou pro těžkost ocasův. A tu sou hováda divné tlustosti, a netoliko tu, ale po vši Sýrii, takže jedva muž zde věřeno býti.

A z Famagesty / není již daleko do Svaté země, totiž do města Jafan, ale že tam řídko mohou nalezeny býti lodí, neb tu není břeh plavitedlný, a tak musili bychom dlouho čekati v Famagustě, protože obecně vezou se do Barutu a Tripolim, a my sme tak učinili.

Tripolis pak jest město dosti veliké, ale zdi jeho sou probořené, nebo žoldán skůro u všech měst probořil jest zdi kromě hlavních měst, jakož jest Damaškus a jiná města vokolo Tripolim. V Tripolim jest země dobrá i povětří a veliká hojnost palmového ovotce, a tu všudy málo jest země dělníkův, tak až žel jest takové země. V Tripolim nejvše mezky jeli sme do Damašku. A jest Damašek zdálí od Tripolim rychle jeda na koni za cestu tří dnův, ale jeda na hovádech obtížených břemeny jest cesta za šest dní, a na té cestě již křesťan musí s sebou potřebné věci míti a s sebou nésti k živnosti, totiž chléb a víno, nebo tu již sou pohané a ti ani vína pijí, ani prodávají, ale kdež sou ještě křesťané ve vseh, tu se nalézá víno. Nebo Machomet, prorok pohanský a svůdce, jim víno zapověděl jest píti.

Přibližující se k Damašku u vsí a městeček sou zahrady velmi pěkné a štípeny růže utěšené, ač však takové štípení v Jerichu mně zjevno jest, a jablečné zahrady a vinice mnohé a všechny věci dobré sou a hory vysoké, veselé a plné vnic.

Damašek pak jest město plné kupectví, neb tak mnohé věci se tu prodávají i k jídlu, že odivné jest. A tak mnohé sou tu zahrady všudy vůkol města, že jako by ráj boží byl. A město jest zpuštělé z větší strany, a praví tak, že by král persej před časy byl je vybojoval a vypálil, ale však ještě jest veliké, takže sa v něm několik let, jedva bude uměti choditi po něm všudy, aby nezbloudil. A k tomu sou podměstí veliká a mnohá, že téměř před každou branou jest jako dobré město aneb městečko. A tu pod jednou horou jest místo, a praví, že by Kain Abele tu zabil, a na tom místě jest jako dobré město. Tu sou mnohá místa s odpustky a zvláště / místo, kdež se stalo, když se svatý Pavel přiblížoval k Damašku, aby je k mordování vydal, jeho poražení a na víru obrácení, a tu se křesťané pochovávají a tu také tovaryš cesty mé Jacob pochován jest. To město jest položeno na čisté rovině a má hojnost vody, nebo téměř každý muž vésti vodu do svého domu, protože sou tu potokové mnozí. A lid jest zhromážděný z rozličných národův, tu sou pohané a ti drží panství, tu i křesťané sou mnozí, ale ti všickni obzvláště potřeby své mají. A ti všickni národové poznání bývají po rozličném přikrytí hlavy, nebo pohané mají přikrytí své hlavy čepičkami bílými, křesťané modrými, židé žlutými, Samaritáni černými, a to po vsí zemi žoldánově. Ale totož jest divné, že Damašek tak veliké jest město a tak lidné, když mor nastane, jediné za dva měsíce zemře lidí dobře na dvě stě tisícův, jako oni sami vypravují. Avšak v tom městě jest velmi málo chudých a nevím, bych tři viděl. Ti pak Benátčané, kteří sou tam, praví, že Damašek jest jako dvoje Benátky, a někteří . . . [5 *rádek nečitelných* . . .]

Z Damašku jda do Jeruzaléma skrze Sýrii všudy země dobrá, ale málo jest obyvatelův a k tomu velmi špatně dělají a praví, že z úmysla to činí, aby křesťané neměli chůtice do země, a takto praví: „Bychom dobře dělali zemi, všecky věci by se nám zplodily dobře, ale křesťané zbavili by nás jí.“ A na té cestě sou mnohá a veliká cla. Ale kdož tam jde, musí požívatí veliké chytrosti, nebo kdyby šel křesťan z těchto krajin tú cestú neproměně roucha a neměl by vůdci, kteří by pečovali oň, jedva by zplatil clo z Damašku jda do Jeruzaléma třidceti zlatými.

Přibližující se potom k zemi Svaté, nejprv se ukazuje moře galilejské, jenž jest Tiberiadis, a Jordán skrze ně teče velmi, a prvé nežli přijde k moři galilejskému, teče v tom údolí, jenž jest cesta naše, a činí z sebe dosti veliké jezero svrchu na pravé / straně cesty naší, potom sstupuje a jde do moře až proti Jericho, kdež svatý Jan Krista křtil jest.

Přiblížením pak cestů svrchu pověděných k moři galilejskému a k Jordánu ukazují se nejprv ty hory převeselé libánské a jest Libanus jako jedna hora dlouhá, veliká a široká, na nížto muž býti měst několik a vsí, nýbrž jest tu jako jedno království, a tak jest ta hora veliká a plodná a velmi příliší utěšená, že se chce plakati pro veliké veselí, aniž mám za to, bych kdy viděl tak utěšenou a veselou horu. Siccut cedrus exaltatae sunt in monte Libano. Aniž také sou hory lesem porostlé jako zde u nás, ale což se sadí na nich, to roste. Tu též jest obyvatelův málo, až žel takové země, že tak jest zpuštělá. A tu horu libánskou Mojžíš žádal jest viděti, jakož napsáno v 5. knihách Mojžíšových v kapitole čtvrté.

Po místech jda mnohých jednak rovných, jednak horských, kdežto všudy ze-

mě dobrá a plodná, potom jest jíti k hoře Tábor, kdež jest Ježíš vydal osmero blahoslavenství . . . [1 *rádek nečitelný* . . .] Petrovi, Jakubovi a Janovi a byli s ním Mojžíš a Eliáš, Mojžíš z pekla a Eliáš z ráje, a na kteréžto hoře apoštolé slyšeli hlas Boha Otce: „Tentož jest syn můj milý, jeho poslouchajte.“ Ta hora jest velmi slavná, vysoká, široká a plodná, a byl jest na ní kostel na tom místě, na kterémž se Kristus proměnil, a ještě stojí zdi toho kostela.

Pod tu horu pak když sme dolův sstoupili, jest rovina veliká a velmi plodná, jako by mohl vymysleti, takže na cestě rostou tykve . . . , kteréžto jedí lidé, ješto jest země tak sama od sebe plodná, a ta všecka výborná země bez dělníkův leží a jest dlouhá a široká za několiko mil našich. A tu napřed a nazad viděli sme mnohá města, městečka a místa, kde Kristus učil, divy činil, zástupy nakrmil, všecko tu, kudy sme jeli, nebo tou cestou člověk jda [více] uzří, nežli by kterou jinou cestou šel, nebo tu jest Galilea a tu apoštolův svých povolal, aby šli po něm. / nýbrž po svém vzkříšení tu se jim ukázal. Tu také, když sou lovili ryby, okázal se jest, a připravili sou rybu pečení, a jiné mnohé věci muž spatřiti, které sou ve Čtení napsány. A odtad opět jest jíti na hory a tu všudy i hory i roviny sou veselé a plodné, městečka, města i vsi, ale ne v takové trvalosti a kráse to sem viděl, jako někdy prvé bylo.

Potom jest Rama, město krásné, jako ve Čtení psáno jest „Hlas v Ramě slyšán jest“, a odtud z Ramy jest jíti na hory za několiko mil a po horách jest jíti do Jeruzaléma. A na těch horách bylo jest množství městeček, ale již řídko se co okazuje, než toliko zboření a zpuštění a hromady kamení.

Cesta jest pak z Damašku do Jeruzaléma za šest dnův, rychle jeda bez obtížení koňův břemenem, na velbloudích pak jeda obtížených břemeny dobře jest cesta za 14 a za 15 dní, aneb jak sou břemena, tak cesta.

Když sme pak přišli do Jeruzaléma, nejprv brali sme se na horu Sión do toho domu, v němž někdy bydlel David, jakož oni vypravují, v kterémžto domě jest čisterna, z kteréžto David, Šalomún syn jeho pili sou, a ačkoli potom Šalomún udělal sobě jiný dům slavný, jakož v knihách Královských napsáno, ale ten dům do tla jest zkažen, takže na tom místě již jest zahrada k setí a voře se to místo. Nebo která sou tu byla výborná stavení i zdi, tak sou zkažena, že ani kamení nezůstalo, ale oni praví, že kamení jest pobránno do Babylónu, kteréžto město Babylón jest v Ejiptě, nýbrž v některých městech ani se základové okazují, protož oni tak praví aneb mluví, že sláva jeruzalémská jest zkažena proto, že jest byl Jeruzalém dělaný přečistě. Tu teda když sme přišli do toho domu svrchu pověděného, kterýž jest byl Davidův, kdež sou nyní mnichové bosáci, tu okazovali sou nám, kdežto jest Kristus večerel s učedníky svými, kde se jim po svém vzkříšení ukázal, item potom kde Tomášovi, potom kde Duch svatý seslán byl. A to místo drží pohané. V té pak síni, kde jest Kristus večerel, kde apoštolům nohy myl, kde i beránek pečen byl k večerí, jest kostel, v němž sem já mnoho sloužil. Potom dům Kaifášův, potom dům Annášův ukázali nám, potom místo, kde Panna Maria umřela, / potom kde bylo místo její k modlení, potom kde jí svatý Jan apoštol mše sloužil, potom místo, kde jest spadl los na svatého Matěje, potom místo, na němž se rozdělívše apoštolé šli po všem světě kázat, potom místo, kdež sou se obořili na mrtvé tělo Matky boží Panny Marie, když byla k hrobu nesena, potom maličko za tím jest místo, na němž

Petr plakal hořce, že Krista zapřel. Potom nám ukázána jeskyně, v nížto Kristus po svém zmrtyvýchvstání okázal se svatému Jakubu, kterýž se byl zařekl, aby nepřijímal pokrmu, až Kristus z mrtvých vstane. Potom ukázali nám cestu k hůře Olivetské, kteroužto Panna Maria často chodila, navštěvující ta místa a zvláště z kteréhož místa syn její, Pán náš Kristus Ježíš, vstoupil do nebe. Potom ukázáno nám místo na hůře, kdežto učil Otčenáš a řka: „Kto budete se modlíti.“ A na tom místě, z kteréhož vstoupil do nebe Pán Kristus, byl někdy kostel velmi slavný, ale již jeho maličko zůstalo. Nad tím pak místem, odkavadváž velm vstoupil do nebe, jest ještě kapla trvající až dosavad. Potom jest pak místo, kdežto anděl zvěstoval Panně Marii její smrt. Potom pak ihned jest místo, kdežto pútníci navštěvuji místo vši Galilee, neb těžké jest putování tam a nebezpečné. Potom jest cesta z hůry Olivetské, kterouž jel Kristus na osličku, a vida město Jeruzalém plakal jest před ním a řka: „By ty poznalo, i ty by plakalo.“ A tu jemu byla veliká čest vynaložena ratolestmi, stlaním roucha i chválu zpívajíc zástupův, jakož ve Čtení napsáno jest. Tyto všecky věci napsal sem vedle položení od domu svrchu psaného Davidova a vedle toho, jakož sou nám ukazovali, a ne vedle času a pořádku, kterým se tyto věci dály. Také se ukazuje ves Gethsemaný a kdež ostavil učedníky své a pojav toliko Petra a Jakuba a Jana, i řekl jim: „Smutná jest duše má až do smrti.“ Potom ukázali nám místo, kdež jest ty učedníky obzvláštěn pojaté ostavil, i místo, na kterémž sou spali, a řka jim: „Modlte se, abyšte nevešli v pokušení.“ Potom nám ukázali místo, kde [se] Pán Ježíš modlil potě se potem krvavým. A odtud blízko jest hrob Panny Marie, a jest kostel nad hrobem. Potom ukázáno nám místo, kde Kristus jat, svázán a veden, / mám za to, že touž cestou, kterou se byl šel modlit, neb dům Annášův a dům Kaifášův ukázali nám rovně vedlé té cesty, kterouž Kristus šel se modlit, blízko od toho domu, kde jest Kristus večeřel s svými učedníky. Potom pak blíž od hrobu Panny Marie a odtad, kdež se jest Kristus modlil, ukázali nám místo, na němž svatý Štěpán jest ukamenován nedaleko pod branou městskou, a protož slove ta brána Štěpánova. Potom ukázali nám dům Pilátův, kde Kristus u Veliký pátek veden jest byl a tu od Židův obžalován a od Piláta odsouzen. Nad domem Pilátovým blízko jest dům Erodesův, a jest dobře podál od domu Kaifášova, v němž též noci Kristus byl rozličně trápen a bit v domu Pilátovu, neb dům Kaifášův jest na hoře Sión, ale dům Pilátův v ulici, kteráž jde upřímně od brány Štěpánovy. Po trápení muk, kteréž jest trpěl Pán náš Ježíš Kristus v domu Pilátovu, jakož muž to vše shledáno býti ve Čtení, již povím o jeho odsouzení, nebo i místo jest nám okázáno, potom povím o vedení jeho na smrt, kudy jest šel, nesa kříž. A veden jest byl z domu Pilátova tou ulicí, kteráž vede upřímně z brány Štěpánovy. Najprv jest sstoupiti málo od domu Pilátova a potom přivrším. Ukázáno nám místo, kde byl kostel udělán ke cti Panně Marii, ale ten kostel jest zkažen od pohanův, a tak nám pravili, že nic jiného nemohou na tom místě postaviti, ač by chtěli, a tak nám pravili, že proto ten kostel byl tu udělán, neb když Pán náš Ježíš Kristus veden byl na smrt, že by tu matka jeho na tom místě se s ním potkala a že by tu jeho čekala, a dosti podobné jest, neb maličko odtud dále okázáno nám místo, na němž Kristus, jako ve Čtení napsáno stojí, obrátiv se i řekl k ženám: „Dcerky jeruzalémské, neroďte plakati na mne, ale

plačte samy na sebe a na syny vaše.“ Tu jest Maria Panna s jinými svatými pannami a ženami čekala, a když již veden byl, mohlať jest dobře říci: „Ó můj milý synu, kdež tě to vedou tak svázaného, zmazaného a zkáleného, i co to neseš, i zdalis toho zasloužil!“ Tudy tedy na tom setkání napřed řečený kostel byl jest udělán.

Málo pak odtud dále jest rozcestí, kdež se cesty na kříž scházejí, té tehdy cesty, kterouž Kristus šel jest, / jest cesta na kříži přecházející, kteroužto bral se jest Šimon Cyrenenský ze vsi, a tu jest přinucen, aby nesl kříž Pána Ježíše, a odtad jest na místo jíti popravištné, na něž jest vstupování po stupních kamenných, ale i to se bojí, nebo celé město Jeruzalém bylo jest podlážděno mramorem čtverohranatým, ale to se všecko kazí. A jest město nad místem popravištným vzdělané dobře za dvoje hony, vždycky zhůru jdouce, ačkoli i to jest zkaženo z některé strany, nebo Jeruzalém mnohokrát byl jest zkažen. Kdež pak Pán náš Ježíš Kristus byl ukřížován a pochován, jest kostel dobře veliký udělaný a velmi byl pevného vzdělání a okrášleného, neb všecky stěny byly přikryty pulérováným kamenem a se svrchu všechna okrasa ku podobenství malování byla jest složena jako dílem štukverku maličkým kameníčkem pozlaceným, jakož příleželo co k čemu, rovně jako u nás v Praze nad dveřmi kostelními.

Když sme pak nejprv přišli do kostela, ihned proti dveřm jest místo, kdežto mazán byl Hospodin, když jest s kříže složen, a od toho místa v témž kostele šli sme na pravou ruku na místo popravištné dobře po osmnácti stupních. A tím místem vládnú Arménové, neb tu jest jich místo k slúžení mše, ačkoli i tu jiní slúží, i já sem tu slúžil. A tu sou svrchu tři oltářové a jest díra v skále, kdežto, jako nám pravili, stál kříž vyzdvížený, a vedle toho, kdež byla skála rozsedlá, potom v témž kostele sstupuje z místa popravištného na pravou ruku ihned jest sstupovati dolů pod zemi po mnohých stupních na místo, na němž byl kříž Kristův, kterýž byl skryt, skrze Elenu, matku Konstantinovu, nalezen. A odtud málo dále na též ruce jest místo, kdežto rytíři los metalí o rúcho Páně, a mnohé jiné věci. Zase pak sstupuje, navrácuje se na popravištné místo, potom jíti jest v témž kostele k hrobu Páně vedlé toho místa, kdež byl mazán, když byl složen s kříže, a lehký jda měřil sem kroky od popravištného místa až k hrobu božímu a naměřil sem krokův 70te, a jest hrob skůro s půl kostela, hledíce k šíři, ale ne k dlúhosti. A jest díra veliká nad hrobem ustavena / místo voken v tom kostele, a jest hrob i s tím místem, v němž pláčí mrtvého, ne takový, jako u nás malíři malují, ale jest hrob ku podobenství jeskyně, jako tam byl obyčej pochovati Židům, neb jest ještě velmi mnoho těch hrobův okolo Jeruzaléma podobných k hrobu Kristovu, i velikých i menších, a někde sou dva aneb tři spolu a jest jíti z jednoho do druhého jako z jednoho sklepu do druhého, nebo jakž oni vypravují, nejprv se pochovali v tom, kterýž byl zadnější sklípek, v předním sklípku přijduce plakali, a když onen zadnější byl celý mrtvých lidí plný, tehdy kladli v přednějším sklípku a plakali napřed v místě pláči připraveném.

Ale hrob Kristův jeden jest, ale však několika lidí muž do něho vjíti, jako šest nebo sedm, a také mohl by několik lidí v něm pochovati, a takovým obyčejem jest připravený, že jíti do něho jest úzké a vcházejíce musí se člověk dobře

skloniti, když pak vejde v hrob, můž se dobře sprostít, neb ruku nad se můž vztáhnouti a ještě nedošáhne vrchu, a jest hrob, jako by byl nějaký sklípek a všeken vytesaný z skály jako nějaká malá kaplička, a jest kámen v něm ku podobnosti oltáře při jedné straně, kdežto byl položen Kristus. A ten kámen, na němž byl položen Kristus, jest místo oltáře, kněží mše svatě na tom kameni slouží; neb i já také po třikrát mši sloužil sem. Nyní pak kámen ten, na němž ležel Kristus, na kterémžto slouží mše svatě, ten kámen jest obložen pulérováním kamenem, aby jeho poutníci netloukli, chtě jeden každý z nich nětco míti z hrobu božního. Že sou pak tak dělali malé aneb veliké hroby a některé samy o sobě, nerozumím jiného, proč by to bylo, než že sou to činili jeden každý vedlé toho, jakž jest měl čeládku velikou aneb rod z svého pokolení, málo neb mnoho, aby se tu spolu pochovávali.

7b Vyjda pak z hrobu, vše v témž napřed jmenovaném kostele na levé ruce za sloupy předními sou dvě kole na zemi učiněné z kamení pulérovaneho, jedno od druhého za tři neb za čtyři kročeje, kdežto oni praví, že by Kristus okázal se svatě Maří Magdaleně po svém vzkříšení, a že by ona stála na jednom místě / a Kristus na druhém, a to před kaplou, kterouž drží bratří bosáci, a v té kaple nyní jmenované ihned vcházejíce do ní v stěně z pravé strany jakožto v almarce stěnné jest zamřežovaný sloup, buď-li to částka sloupu, u kteréhožto, jako oni praví, Kristus byl v mrskán. A ihned vedlé toho jest oltář, kdežto vedlé zprávy jich nejprv matce své po svém vzkříšení okázal se jest. Potom nám ukázali místo z té strany, na kteréž jest kapla, kdežto okázal se ženám po svém vzkříšení, řekl jest: „Zdrávy buďte!“ V tom kostele mají svá místa křesťané téměř všech národův, slouží mše svým obyčejem bez překážky všelikteraké, ačkoli naši, totižto latiníci, všechny potupují a za kacíře počítají a oni je zase, ale však sobě proto v službách nepřekážejí.

Tito sou národové, ješto přijímají pod obojí způsobou tělo a krev našeho Pána Jezu Krista, a to sem viděl vlastními očima: Arméni, Indiáni, Suriáni, Jacobini, Georgini, Nestoriáni, Řekové, Římané nebo latiníci, kteříž neodpírají, ale praví, že má dáno býti všem, kdož toho s náboženstvím žádají. A poněvadž ti všickni národové tělo a krev boží přijímajíce pod dvojí způsobou nejsou kacíři, tehda ani Čechové, ale praví sou synové matky církve svatě. A přijímajíce pod dvojí způsobou činí to mocí nejvyššího papeže, Pána Jezu Krista, kterýž tak svým učedníkům i všemu lidu křesťanskému vydal na své poslední večeri pod způsobem chleba a vína na památku smrti své, aby tak pamatovali smrt jeho, až i přijde, totiž až do dne soudného, když přijde soudit živých i mrtvých.

Jeda pak z Jeruzaléma do Betanie nejprv sme přišli do domu Šimona malomocného, o němž ve Čtení psáno, kdežto Kristus častokrát nasycen bejval, kdežto také i večerel, svatá Maří Magdalena vylila jest mast na hlavu jeho. Tu také jest hrob Lazarův, z něhož byl vzkříšen z mrtvých, i druhý hrob, jakož oni praví, v němž Lazar nyní leží, a maličko odtud pojda byl dům svatě Maří Magdaleny a dům Marty, sestry její. A odtad maličko vstúpíce na horu Olivetskú byla jest ves Bethfage, odkavad poslal dva učedníky své do Jeruzaléma, aby přivedli jemu oslici a oslátko její, jakož sou učinili, a tak jel do Jeruzaléma. A místa sou všechna pustá, totiž dům Šimonův / i svatě Maří Magdaleny

a svatě Marty i Bethfage, krom toho, že ještě domkův několik špatných jest v Betanii.

Pole krve, kteréž kúpeno jest ku pochování pútníkův za peníze ty, za kteréž byl Kristus kúpen a prodán od Jidáše. To pole za ty peníze kúpené má polození obyčejem údolným mezi dvěma horami, kteréžto pole jedna strana jest opustovati z hory Sión do údolá na poledne, druhá strana má vpušťování k straně východu slunce zimního. A jest to pole tak způsobné, že ze tří stran jest zdmi obehnané a ty zdi [z] čtvrté strany přilepené sou k hoře aneb k skále, a na tom svrchu přikrytí dílem klenutým a pod tím země a děr několik jest svrchu. Tu pak mezi těmi zdmi vnitř pod sklepem pochovávají mrtvé jako v klenutém kostele, a to praví, že sou proto klenuli, nebo mnozí tu zemi brali do jiných zemí ku pochování mrtvých, totižto do Říma, do Jarman, ad Januam, ad Pisam, ad Cyprum do Famagesty, do jiných mnohých krajín a zemí. A okolem toho pole krve mnozí sou hrobové vytesaní z skály takovým obyčejem, jako napřed povědíno jest o hrobu božím a o jiných hrobích. Nýbrž pravili nám, že času umučení božního, a zvlášť když Kristus jat byl, že učedníci k tomu polí utekli a tam se tajili, skryvše se v těch hrobích, nebo v nich mnoho lidí můž se skrýti. A také nám tu pravili, že by tu světi otcové obývali, pokání činíce, a tak nám pověděli, že by tu odpustkové byli, protož i my tam sme se brali. A ti hrobové nákladně sou připraveni, ale nyní se již tam žádný nepochovává, ale sou prázdni.

Od toho místa dolův sstupuje na levou ruku, až zase vstupuje do města Jeruzaléma, tu hned na počátku hory Sión jest kupadlo Siloe, v němžto onen slepej od narození umyv se zrak přijal. A odtud jest mnoho stupování do města, nebo Jeruzalém vysoce postavený, jakož potom bude praveno.

Z Jeruzaléma pak jeda do Bethléma sou dvě míle naše malé, a jest jíti z Jeruzaléma na poledne, maličko od poledne uchyluje se k západu slunce zimního, a jest na levé straně, jda z Ebron. Prvé pak, než sme přišli do Bethléma, nejprv sme se stavili v domu Eliáše proroka, v němž se narodil. A nyní jest tu kostel na levé ruce a proti tomu z druhé strany na pravé ruce jest místo, z něhož Abakuk vzat jest do Babylóna, / od anjela posazen sa nad jámou lvovou a dal oběd Danielovi. Toto obě jest na prostřed cesty, jeda z Jeruzaléma do Bethléma, a odtud půjda nedaleko jest hrob Rachel na pravé ruce, ihned vedlé cesty přibližuje se k Bethlému jest vedení vody do Jeruzaléma. Nyní se pak vede voda z Ebron ne upřímě, ale vokolo hory, a praví, že to vedení vody jest podál, jako by za tři dni mohl jíti, ačkoli z Jeruzaléma do Ebron jest blízko, co by mohl přejíti za jeden den, jda cestou upřímou. Ale to vedení vody vokolo hory jest podál, co by mohl za tři dni jíti, a to sem proto položil, aby věděli naši, jaké tam náklady činili sou.

Fons David. A když sme se pak přibližovali k Betlému, na levé ruce jest studnice, z kteréžto já sem pil, a pravili nám, že by ta byla studnice, z kteréžto David, zkušuje svých rytířův, požádal se napítí, kdyžto bojoval proti Filištinským, proto tři jeho rytíři, probívše se skrze vojsko filištinské, přinesli sou jemu té vody, a on jí nechtěl pít, ale obětoval ji Pánu Bohu, jakož o tom šíře vypsáno v knihách Královských.

83 Betlehem pak jest město dosti veliké a místo pěkné a veselé, z strany jeho na

levé ruce jest kostel, kdež se narodil Pán Ježíš, a v tom kostele bylo jest biskupství, a byl kostel velmi čistý a nákladně udělaný a přechistým kamením pulérováným podlážděný, že jeden kámen nad druhým nic nevyčníká, a stěny jeho všecky příkryty kamením pulérováným, sloupové čtyřmi řady stojí a jest jich více než čtyřrydce, a jeden každý sloup všecko z kamení čistého mramorového, se svrchu pak jest podobenství malování složené z malitkého kamení pulérováného, z zlata a z barvy modré, ješto slove lazour, a jest také i jinými barvami okrášlený. Ó kterak jest to byl přechistý kostel, ale což větší a zestaravše ku pádu se blíží, tak tento kostel, a ačkoli ještě celí stojí příkladově toho kostela, na nich stojí krov, obé spolu jest z dříví cypřišového uděláno, a na tom pokrytí jest svrchu z olova . . .

9a Kde pak Kristus se byl narodil, jest kapla pod kůrem a jesle pod nimi, a ta všecka kapla jest z pulérováného kamení i zespod i na stranách, a se svrchu té kaply jest klenutí z malého kameníčka pozlaceného. Vůkol pak toho kostela / byla mnohá stavení velmi čistá, ačkoli ještě některá stojí, ale mnohá sou zkažena, a bylo jest velmi veselé obydlé, jakož i nyní jest, kdež nyní zkaženo, neb jest to obydlé na veselém místě na hůře. A odtud jest sstupování na místo pastýřův, kdežto anděl zvěstoval narození Kristovo, a jest skůro to místo za půl míle od Bethléma, vždycky dolů jda. A na tom místě, kdež se okázal anděl pastýřům, byl jest dobrý kostel, ale již jest zkažen.

Potom jest jíti skrze Bethlém k západu slunce letnímu do domu Zachariášova, kde svatý Jan Křtitel narodil se, a více než na půl cesty od Betléma, uchyluje se maličko na levou stranu, jest voda, v nížto Filip křtil jest komorníka královny kandejské. Potom navracuje se z toho místa malitko jest vstupovati na hůru, a to vstupování jest mezi vinicemi, a malitko půjda na vrch hory, hned se ukazuje v údolí městečko, kdež svatý Jan narodil se jest, a sstupování jest shůry. Ihned u samé hory jest dům Zachariášův na levé ruce, a odtad jest jíti ihned na místo, kdež se narodil svatý Jan, neb nám pravili, že Zachariáš měl obzvláštní dům a že manželka jeho svatá Alžběta bydlela obzvláštně v jiném domu v městečku. A tu mám pochybení, že nevím, v kterém místě Panna Maria navštívila svatou Alžbětu, a zdá mi se, že podobněji tu, kde se narodil svatý Jan, nežli v domu Zachariášovu, nebo Zachariáš, když jest užíval úřadu svého kněžského, odděloval se od manželky, též také když jest byla těhotná. A tu pak, kde se jest narodil svatý Jan, jest kostel, a tím kostelem vládne jeden pohan a chová v něm dobytek, a protož naplněný jest lejny, až teskno do něho vjíti. A odtud blízko ukázali nám poušť, na niž se bral svatý Jan z mladosti.

Potom jest jíti k svatému Kříži, a jest za dvě míle od domu Zachariášova, zase se bera do Jeruzaléma, a tu u svatého Kříže, kdež jest veliký oltář, někdy byla zrostlá palma, z nížto byla udělána jedna strana kříže Kristova, v kteréž byly ruce přibity. Neb nám pravili, že částka kříže na dlouhost byl[al] jest z cypřiše, v kteréžto nohy byly přibity, a k které ruce, že z palmy, a ta pak destička, na niž byl nápis svrchu na kříži „Tento jest Ježíš Nazaretský, král židovský“, byla jest z dřeva olivového. A tu také nám ukázali ruku suchou svaté Barbory. /

9b Potom jest jíti zase do Jeruzaléma, všecko mezi rozkošnými vinicemi, neb tak mnoho jest vinic okolo Jeruzaléma, že nevím, by jich bylo tak mnoho ve vši

české zemi, a výborné víno mají, a ač okolo tak mnoho vinic, však z některé strany jest tam víno v dlhém trhu, a to jest proto, neb pohané nepijí vína, neb Machomet, jich prorok a svůdce, zapověděl jim, aby vína nepili, a tak kteréž mají pohané, suší a potom jahůdky jedí. Něžrů kdyby viděli křesťana kterého, an nese víno aneb má víno, ihned je jemu rozlejí a nádobu rozbijí a jej stepou. Protož tam mezi nimi obývající křesťané, kteříž sobě koupiti chtějí, připraviti to musí velmi tejně víno činiti, a to s pomocí úředníků, a pro ten běh víno jest tam drahé, ale byt byla taková svoboda jako zde u nás, ve všech těch zemích měli by hojnost vína jako kde jinde, ač však proto není draho naprosto, ale ku přirovnání tak mnohých vinic draho jest.

Potom sme se brali z Jeruzaléma do Jericha a k Jordánu a jest rovně na východ slunce jíti až za dvatceti mil jejich, vždycky dolův z hor jest sstupovati, a takové jest sstupování, že od Jeruzaléma neb od hory Olivetský mohou spatřeny býti hory aneb roviny okolo Jericho a zdají se býti blízko jako za jednu míli, ale jest jíti k nim dobře za pět mil našich, a tou cestou z Jeruzaléma do Jericho skůro jest jíti vždycky pustinami, a na té púšti ani dříví roste, jedno toliko bodláčí. A skůro o prostředku té cesty jest místo, jakož nám pravili, na němž onen upadl mezi lotry, o němž ve Čtení psáno jest, a ještě i nyní to místo jest velmi nebezpečné, a jest některaký dvůr pustý. Potom projda tu poušť a sstupuje z hor na roviny, jest jíti na levé ruce vedlé hor na místo, na němž Kristus postil se 40ti dny a 40ti nocí. A na té cestě nejprv nám se ukázal potůček, kterejž teče z studnice Elizea proroka, a vedlé něho jda přijíti jest až k studnici, z níž teče, a odtad hned sstupování dobře vysoké a těžké. A sou tu mnohé jeskyně, rozsedliny skalní veliké, v nichžto mnozí svatí otcové bydleli a pokání činili a rozmnožili sou ty jeskyně. A nejvíce pak té hory tu pravili nám, že Kristus bydlel, a tu byl udělán kostel pěkný ne na vrchu hory, ale jako vprostředku, a tu jest také skalí veliké, že ty chvíle, když se Kristus postil, nebylo jest místo / ku přístupu podobné lidem, ale již sou udělali cestu dobrú, neb i nyní svými časy ještě tu lidé pokání vedou, a zvláště v postě. A jest to místo veselé. Zase pak sstupuje z té hory dobře jest pod horou odpočinutí u potůčku, posilniti se, pojěsti a napiti se, a nemáš-li vína, ale napí se z potůčku. Neb musí člověk na to místo s sebou potravu nésti z Jeruzaléma, neb tu nic toho nenalezne. A vedlé toho potůčku sou stromové, ješto z sebe vydávají růže a šípky veliké, až nepodobné k věření, tudíž i ovotce jako malá jablčka. Odtud jest pak jíti do Jericho, kdež město bylo, a nyní nic ho téměř není, jedno kolikos domkův špatných. Ale bylo jest to město u výborném položení, rovně jako Sodoma, neb sou ta města v sousedství byla. Neb ihned pod městem Jericho ukazuje se to Mrtvé moře, kdežto bylo těch pět měst, která sou se propadla, a netoliko že se to moře vzkazuje, ale zdá se, jako by bylo jediné za půl míle od Jericho, a není daleko.

A tu pak vůkol Jericho jest jiné ovotce, kteréhož sem já nikdy neviděl, kteréž země dobrovolně zbujuje, totiž sama od sebe. A ačkoli ta země jest tak dobrá, avšak velmi maličko má těch, kdo by ji dělali, a byly to zahrady velmi čisté, lůky a pole. A všechny věci tu byly spíš dospělé než v Jeruzalémě, neb jest tu horko veliké, a lidé sou černí od horka slunečného, neb horko té krajiny jest nesnesitelné lidem nenavklým, takže mnozí tu poutníci od horka umírají

tak, že zdraví přicházejí z Jeruzaléma a přijdouce z oslův aneb s koní padají a náhle mrou. Toto jest pak příčina, proč jest tak veliké horko, neb z obojí strany té krajiny, v údolé ležíc, jsou veliké hory, a tak v to údolé paprskové se scházejí a tak veliké horko činí. Sou zajisté veliké hory s jedné strany, po nichž jest jíti do Jeruzaléma, a z druhé strany sou hory arabské velmi vysoké, z nichžto Mojžíšovi byla okázána země zaslíbená a bylo mu povědino: „Spať tuto všecku zemi, uzříš ji a neuvedeš lidu do ní.“

Mezi pak horami Judie a Arábie tu rovina jako údolní, mám za to, že jest jako za pět mil našich aneb šest na šíř, dlouhosti její svrchní strana koná se u moře Mrtvého.

10b Potom pak z Jericho dále jda jest jíti k Jordánu vzdálí za dvě míle naše, / a než sme přišli k Jordánu, nejprv se ukázal kostel svatého Jana Křtitele blízko od břehu jordánského a mám za to, že někdy mimo ten kostel samý Jordán tekł, i pravili nám, že by tu svatý Jan Pána Krista křtil.

A ihned odtad šli sme k Jordánu a tu sme se myli a pili sme z Jordánu. A v tom místě má Jordán vysoké břehy a vobecně bývá kalný. Navracujícíce se pak od Jordánu k Jericho, tu nocují pútníci. Tak pak jest Jericho zkažené, že ani místa, ani zdi neukazuje se, ano ani kamení. Tu téměř žádná potřeba nemůž nalezena býti, leč by se optali na pokrm koňům. V Jericho pak, jda zase do Jeruzaléma, obecně vstávají o půlnoci aneb dobře ráno pro horko, a jest vždýcky vstupovati až do dvanácti mil jich do Jeruzaléma, a někde se dostane velmi vysoko jíti a těžce cestou skalní, ale však koňové jich umějí dobře vstupovati po skalách, nýbrž blízko k Jeruzalému jest vstupovati ustavičně dobře za půl míle naší, potom pak, když se ukazuje Jeruzalém, ještě mnohem více, neb výše jest postavené město nežli to vysoké vstupování, neb Jeruzalém na velmi vysokých horách jest posazen, ačkoli to se neukazuje těm, kdož toho pilně nešetří, neb sou všady hory okolo Jeruzaléma. Jeruzalém pak, jakož napřed povědění, ačkoli jest na horách, však proto má horu obzvláštní, mající někde dobře vysoké vstupování, jedno však místo má k sobě rovné, jenž jest na půl noci, jdouce z Rama, totiž z druhé strany. A protože v Jeruzalémě jest čerstvé povětří, ne horké jako v Jerichu, neb téměř vždýcky v Jeruzalémě vějí větrové, protože na vysoké hoře postavené jest. A jakž povědění, mnoho jest vinic vůkol Jeruzaléma i jiného štěpování, totižto oliví a jabloní, a ačkoli mnoho jest pokaženo, však znamenají sou, že někdy jest víc bylo, ale kdež se umění obyvatelův, umění se také i té věci.

11a Jakož pak někteří mají obyčej praviti, že by Jeruzalém byl na jiném místě vzdělán než prvé, to jest na místě, kdež náš Pán Ježíš Kristus jest ukřižován a pochován, toť není tak, nebo město Jeruzalém ještě na svém místě jest, kdež jest i prvé bylo, krom hory Sión, kteráž jest uměněna v stavení, / nebo na té hoře Sión byla prvé stavení výborná královská, nýbrž jako oni praví, že tu byla sláva jeruzalémská. To jest z větší strany zkaženo a v některých místech ani se ukazují stavení, ani krumfeštové, ani kamení toho stavení, leč někde maličko základové se ukazují toho stavení, a praví oni, že ta všecka stavení pobrána sou do Babylóna, a jest dosti podobné, neb nyní mnohá stavení z hlíny a z dříví, že lepší stavení jest pobráno, protože z horšího jest uděláno. A těmi stavení čistými okrášleni sou v Babylóně přibytkové žoldánovi, a pravili sou nám, že

i z Bethléma chtěl vzítí z kostela, což jest nejčistšího vzdělání, ale divem božím jest mu zahájeno, neb toto pak můž půjčeno býti, by Jeruzalém byl na jiném místě, ale že jest jeho přiděláno, nebo tu, kdež jest bylo místo popravištné a zahrada a v ní hrob a odtad dobře podal všudy vůkol jest místa přidělána, a tak ač sou některá stavení v Jeruzalémě skažena, však mnohá více přidělána, ačkoli ne tak slavně, jako bylo prvé, jako ta stavení, která sou byla na hůře Sión. Nýbrž ani město tak není v sobě opraveno, jako někdy bylo, ačkoli mnozí domové a palácové sou velmi slavní, ale ne tak jako prvé, aniž (mám za to) bude, jako někdy bylo, neb což se častokrát kazí, . . . se s některé strany opraví, tak rozumím, ne aby některá strana města opravena byla a jiné všecko opuštěno, to by bylo odporné prvínmu povědění, ale že domové nejsou tak vysokí a tak pěkní, ale jeden každý dům jakž sou mohli opravili, nětco svrhše dolův a nětco i zdvihše, aby se zdi vyrovnaly. Chrám pak Šalomounův, kterej někdy byl veliký a slavný, jakož se vypravuje v bibli, nyní toliko jest na čtyry úhly udělaný a svrchu okružlý, do něho křesťané nevcházejí, jinak by hrdlo stratil, kdo by se o to pokusil, aneb by musil Kristovy víry zapřítí, ale však ještě můž vidíno býti, všudy vůkol něho že jest prázdno místo veliké, kteréž sem já spaťřil s hůry Olivetské, a má k sobě mnoho dveří a bran a v každý visí lampy mnohé, neb pohané své chrámy u veliké cti mají, ale křesťané psům a sviním do svých kostelův dopouštějí vcházeti, nýbrž i s jestřáby, s krahulci do kostelův se nosí a neřádně se k svým kostelům mají. A pravím tuto o těch dveřích krchovních, / kterýmiž jest jíti z toho města na krchov, než o dveřích, které sou do chrámu, nevím co povědětí. V branách krchovních slavná jest způsobá, a tam teprv slavnější bejti musí.

Ještě pak toto o té zemi povím, že na té širokosti hor, kdež jest Jeruzalém, jest veliké množství vynikajících hor po vrších, na kterýchžto všudy téměř byla sou městečka, a země vůkol nich dělána byla, a tak hojně byly počitky k živnosti, a tím byla země veselá, když mnohá stavení měla, neb nyní maličko již jest těch městeček, jediné toliko hromady kamení zůstaly. A také vokolo Jeruzaléma na vinicích byli sou domové mnozí a velmi slavní k zdobě města. Toto mi se pak zdá za učitečné povědětí, že jacíž sou tam lidé pak kolivěk v těch zemích zhovadili, nenábožní, však nikdy sem neviděl tak lehkých lidí podobných k vopicem, by tak lehce měnili roucho své chodící jako Čechové, kteříž mají tak mnoho naučení, kázání, obtěžování hříchův a všech pravd poznání, a hle, tak sou marní a lehčí v tom, neb jediné Němec aneb který jiný cizozemec v svém oděvu vyjde, hned . . . chtí mítí oděv takový, ano i v cizích zemích . . . v Napulí a dále po vši cestě, kde . . . mají v oškřivosti, když má jiný, rozdílný oděv od nich, proto žehčí, aby každý přichoze přirovnal se jim v oděvu, ale naši spátkem, a nesou někteří vlasy, oděv dlouhý, jako v Benátkách někteří střední krom některých opic, kteříž nesou krátký oděv, znamenajíce krátký rozum, čest i poctivost i stud.

Ale v zemi svaté zaslíbené i po vši Sýrii všickni nesou dlouhý oděv, pohané, křesťané i židé. Také věncův nikdy sem neviděl v těch zemích, a mohouce mítí hojněji nad nás, majíce přes celý rok kvítí, a mnohé bílé; kdyby tam šel u věnci, šli po něm jako po bláznů. Ale však veliká jest nespravedlivost a nejvíce křesťanům, neb jim neukazují žádného milosrdenství ani litosti, nýbrž křesťa-

ny za psy mají jiní všickni obyvatelé té země, takže netoliko pohané, ale i křesťané té země jsou nemilosrdní. / Tam sou cla nespravedlivá, neb kdež by měl býti groš aneb dva neboli tři cla, tu vytáhnou na člověku čtyry nebo pět dukátů. Ano když Arménův šlo třidceti do Jeruzaléma, v jednom místě na cestě jeduce od Damašku dali sou cla někteří po osmi a někteří po devíti zlatých, a kolikrát se to stane na cestě, nežli přijde člověk do Jeruzaléma, a nejmenší babka pět zlatých.

Měl bych pak pověděti také o mnohých jiných šacuncích, než nechám pro ukřácení, poroučeje těm, kteříž by tam chtěli jíti a spatřiti.

Také v těch zemích jest prodáván lidu jako dobytka, a to sme viděli, když vedeni byli a hnáni k prodeji, neb jako dobytek menší a krotší hnán bývá bez provazu, tak sme tam viděli mladé mládencečky a děvečky, ani je ženou před sebou nesvázané, ale pacholky zrostlé a silné vedli řetězy spaté na hrdlech, kdežto jeden s druhým brali se jako v procesí, svázání souce všickni jedním řetězem. A to taková bývali kupováni od pohanův a nutkáni bývají, aby zapřeli víry Kristovy a přijali víru Machometovu, a zvláště když bývají koupeni od pohanův. A pakli nechtí zapřítí víry Kristovy, tehdy tak velmi bývají mrskáni jako prst ztlouští tlustými pruty, že někdo tak mrskán sa lehne . . . za to že by byli lidé . . . Protož někteří pohané, když se setkají s křesťany, někteří zlořečí a plijí na ně aneb stepou je, hle, tak nás potupují. A kdyby křesťan zase odpíral, zle by se měl, neb by hned musil zapřítí víry Kristovy neb zabit býti. Protož chce-li kdo do těch krajin jíti, potřebí jest jemu, aby se trpělivosti naučil, a sou tam velmi veliké nebezpečnosti, protože nepřileží každému do těch krajin jíti.

Vyšli sme pak z Jeruzaléma u vigiljí svatého Vavřince, a bylo jest mračno, a tu sem také uznamenal výsost položení města Jeruzaléma, neb oblakové někteří ještě se níže brali, nežli jest město, po údolí, a tak muž povědín[o] býti, že Jeruzalém jest položen v oblacích, protože času mračného všecky věci v Jeruzalémě zvlhnu, ale neprší dešť v něm přes celé léto, a netoliko tu, ale ve všech krajinách těch, nebo kdyby tam byli dešťové v létě jako u nás, tehda dokonajíce žeň hned by mohli zase síti a dospělo by ještě výborně, ale pro suchost ne-sejí až na podzim (a roste v zimě, neb té chvíle tam bývají dešťové). /

Toho dne, totiž u vigiljí svatého Vavřince, přišli sme do města Rama, kteréž někdy bylo slavné, o němž jest mám za to ona řeč svatého Čtení „Hlas v Ramě slyšán jest, pláč a kvílení mnohé“, nebo všechna ta krajina okolo Betléma kvílila jest a nařikala pro zabítí nevíňátek, takže mohlo se doněsti i do toho města Rama, neb Ramula jest položeno na čisté rovině a ta rovina velmi slavná, plodná a plná všeho dobrého, kdyby byli pilní dělníci, ale léní sou, a tu sou také tak veliká horka jako v Jericho. A jest široká ta krajina vůkol Rama za mnoho mil našich, všecka plodná a veselá. Ale pak mezi Rama a Jeruzalémem nejprve jest příchod do Arimatia na vysokou horu jednu míli naši, potom pak Emaus. Emaus pak jest dvě míle naše od Jeruzaléma, již některak sstupuje z hory, a po té vši cestě veliká všudy cla a šacunkové. A tu v městě Rama pobýli sme za několik dnův, potom sme šli do Jaffa, jenž slove jiným jménem Joppe, a bylo jest městečko aneb město nad mořem, a tu obyčejně bárky s poutníky bývají přistavený.

Potom sme se plavili do Cypru, potom do Rodu a tu sme pobýli několik dní. Rodus pak jest město zdmí pevnými ohražené, jako sem kdy viděl, neb širě zdi městské jest dobře patnáct noh, takže na ní muž patero lidí . . . a podle druhé tak jest široká, také jest dosti vysoká . . . šli do Candí, kdež sem měl velikou nesnáz s protivníky kalichu Kristova. Candia jest ostrov veliký, na němž všeho dobrého dosti, a odtud vezou malvazi do všech krajin těchto, a jest země široká dobře jako česká, v níž sou hory vysoké a veliké, a město hlavní v něm slove Crete, o němž mluví apoštol svatý Pavel: „Křetšší vždycky lháři, zlé šelmy“ etc. Potom sme přišli do Madonam a pobýli sme tu za jeden den, potom sme se plavili do Torsu, ostrova pánův Benátčanův, o němž prvé psáno jest. Z Torsu pak uchýlivše se od Napulí a nechavše ji na levé straně plavili sme se napravo do země slovanské, v nížto také sou pěkná města a hojnost veliká vína dobrého a v laciném trhu a lid jest prostý, jako ovce proti Vlachům, a všecky věci potravné sou tam v dobrém trhu po všech městech slovanských. A potom domův, totižto do Čech. Amen.

Hoc iter sacerdotis cuiusdam Georgii, ut titulus habet (quod fuit conscriptum in libello quodam exiguo et in fine assignatum fuit in Montibus Cuthnis circa altam aedem Anno Domini 1490 finitumque feria 3 post dominicam Reminiscere eodem anno per quemdam Vitum de Verona) est a me descriptum in Antiqua Praga nocte prima post festum Nativitatis Mariae Virginis Anno Domini 1573. G.N.C.

vydavateľská poznámka

Text památky, který má četné charakteristické chyby opisu, přepisují v zásadě způsobem obvyklým při vydávání v řadě Památek staré literatury české. Konvenční zdvojování některých hlásek pomímám a upravuji na dnešní způsob psaní (*winnice, Kaiffafs* → *vinice, Kaifás*). Znaků *i* a *ij* užívá pisář promiskue (*knieži × plakalij*), proto nelze *ij* chápat jako znak vyjadřující kvantitu. Doplňují tedy kvantitu, která v rukopise není uspokojivě vyznačena, podle předpokládaného dobového úzu. Ponechávám kolísání v psaní týchž slov (např. *upřímě — upřimně*) a v psaní náslovného *s-* a *z-* a stejně znějících předložek. Zavádím logicko-syntaktický interpunkční systém místo písarova mechanického oddělování delších úseků výpovědi čárkou. Tato úprava se týká i oddělování větných celků. Respektuji však písarovo členění na odstavce, které je značeno zpravidla většími iniciálami.

Pozdní opisovač zřejmě měnil archaický hláskoslovný stav předlohy na stav běžný v jeho době, a to ze začátku důsledně, později s ochabující pozorností, takže od l. 4 se vyskytují stále častěji tvary s nerozšířeným *-i-*.

Místa, která jsou pro poškození papíru nečitelná, nerestituuji, nýbrž vyznačuji třemi tečkami v případě, že jde o krátký úsek 1–3 slov; u poškození většího slovního rozsahu naznačuji v hranatých závorkách rozsah nečitelného místa. Hranatými závorkami jsem vyznačil i několik evidentních rektifikací písářských lapsů.

Na prvních pěti fóliích je několik marginálií, poukazujících heslovitě k obsahu příslušných míst; jsou psány jinou rukou mnohem drobnějším písmem asi v době nepřilíživě vzdálené od vzniku rukopisu, protože inkoust nabyl stejného zabarvení jako základní text. V edici je pomímám, neboť jsou obsahově zcela irelevantní.

Některá evidentně zkomolená místa jsem emendoval s přihlédnutím k latinskému znění; na tyto případy se upozorňuje ve vydavatelském aparátu.

- 75,3 v ní] a w nj
 75,20 krajinj] před tím škrtnuto zemij
 75,24 s ovcemij] s owotcemij
 75,30 na cestě] na vřtie (*lat. in via*)
 75,37 laciných] lacených
 76,9 limony] Lunoni
 76,13 v síle] w řilu
 77,14 teprv] teprw teprw
 78,4 perskej] polřkey (*lat. persarum*)
 80,16 psaného] nad to nadepsáno gmenowaneho
 80,17 a nej] Ale
 81,14 Kdež] Když
 81,24 jiní] gim
 81,28 nalezen] před tím škrtnuto byl
 81,41 celý] tcely
 83,31 dal] diel (*lat. dedit*)
 84,8 zestaravšej] zařtaravřfe
 84,11 z olova] zulowa (*lat. de plumbo*)
 84,40 v kteréž] w kteremž
 84,42 v kteréžto] w kteremžto
 85,28 místo] miřtu
 86,3 paprskové] papřřkove
 86,9 dlouhostij] dlauhořt
 86,42 stavenij] řtawenij a prawij onij poslední tři slova škrtnuta
 88,1 jiní] a ginij
 88,19 křesřany, někteřij] křeřřřtiany niekteřfj

Vysvětlivky

- 75,3 *Napulea* — Neapolsko, Neapolské království, které v 15. století zaujímalo celou část poloostrova na jih od církevního státu;
 75,18 *Anihoný* — Ancona;
 75,19 *Maria* — patrně zkomoleno z *Marcae*, Marca (vl. Marche, Marky, kraj na východním pobřeží Itálie kolem Urbina, kam náleží i Ancona);
 75,19 *rosmarinum vino* — keřovitě rozrostlá rozmarýna; „vino“ patrně proto, že se z ní vyráběla tzv. uherská voda a jiné léčivé přípravky;
 75,21 *Francooulla* — Francavilla;
 75,22 *Ortina, Questa* — Ortona, Vasto;
 75,22 *portina* — přístavní;
 75,26 *rosmarinum morská* — kontaminováno z *ros marinus*, mořská rosa, tj. rozmarýna;
 75,28 *za sto mil jich velkých* — asi 150 km;
 75,30 *kostel svatého Linharta* — asi městečko S. Nicandro Gargano;
 75,31 *svatého Anjela* — město San Angelo;
 75,32 *Multofortuna* — pobřežní město Manfredonia s nápadnou pevností;
 75,32 *Baltera* — Barletta;
 75,32 *Tirana* — Trani;
 75,33 *hrob sv. Mikuláše* — je v městě Bari;
 75,34 *v próze* — v sekvenci, zpěvním útvaru liturgické poezie;
 75,34 *Monopolis* — Monopoli;
 75,38 *od času Narození bořiho* — od vánoc;
 75,43 *do Brindise* — do Brindisi;
 76,1 *Slováci* — Slované (míní se Jihoslované);
 76,1 *v dobrém trhu* — dobře ke koupí (doslovný překlad *lat. „in bono foro“*);
 76,2 *hrad* — míní se přístavní pevnosti Forte di Terra a Forte di Marre;
 76,3 *Lece* — Lecce;
 76,6 *jablka . . . jeřto úřtavně křvou . . .* — autor má na mysli citrusové plody a jiné jižní ovoce;
 76,9 *limony . . . cedři* — různé druhy citrusových plodů;
 76,10 *dulcia, acida* — sladké, kyselé;
 76,10 *poma granata* — granátová jablka;
 76,21 *Licio (Clicio)* — *lat. tvar pro Lecce*;
 76,26 *němi* — tj. neplníci své funkce, nekážící;
 76,31 *břeh . . . Otrantum* — přístav Otranto;
 76,31 *Tarantum* — Tarént;
 76,33 *řiti do Torsu* — plavit se na ostrov Korfu;
 76,36 *do Cypru* — po Kypř;
 76,37 *na moři řu mnohě hory obzvlářtnie* — význam asi: hory samostatně vystupující z moře . . .;
 76,40 *do Madony* — do Modoni (Methoni) na řihu Peloponěsu;
 76,40 *od Licí* — tj. od Lecce;
 76,40 *za 500 mil* — přes 650 km, tj. přibližně 500 římských mil;
 76,42 *Turek zkazil* — oblast byla okupována osmanskou řiří koncem 15. století;
 77,1 *malvazí, romani a v rovném trhu* — malvaz a řecké víno pěstované hlavně na poloostrově Morei (Romanii) za stejnou cenu;
 77,3 *řest nádob kuchyní* — neobratný překlad, míní se asi řest kotlů (*lat. minime sex utensilia ad coquinam*);
 77,13 *Lodum* — zkomoleno z *Rodum*, tj. město Rhodos na stejnojmenném ostrově;
 77,13 *Candii na pravě ruce* — zřejmě zkomoleno (chybí snad „zanechalí“); význam: minulí jsme Krētu, přistáli na Rhodu;
 77,14 *z Rodu* — z ostrova Rhodos;
 77,16 *den ředmý po Navřřivení Matky boří* — míní se zřejmě svátek Zvěřřování P. M. 25. března, jde tedy o 31. březen;
 91 77,17 *v postě* — před velikonoce;

- 77,23 *Benátské ten ostrov obdržali* — benátský vliv se na Kypru uplatňoval silně po 1473, do moci Benátské republiky se plně dostal 1489;
- 77,28 *Jafan* — Jaffy;
- 77,30 *do Barutu a Tripolím* — do Bejrútu a syrského Tripolí;
- 77,32 *žoldán* — Sýrie byla od 11. století v moci egyptského sultanátu, za křižáckých válek vznikly v její západní části přechodně křesťanské státní útvary;
- 78,3 *král perskej* — týká se asi mongolského vládce Tamerlana-Timura, který přitáhl z Persie, zmocnil se Damašku 1401 a zpusťošil jej;
- 78,9 *když se svatý Pavel . . .* — srov. Sk 9, 1—19; 22, 6—16; 26, 12—18;
- 78,17 *Samaritáni* — míní se Samarité, rozptýlení přívrženci osobitě odnože izraelského náboženství;
- 78,31 *moře galilejské . . . Tiberiadis* — tj. jezero Genezaretské;
- 78,33 *jezero* — míní se asi močálovitě jezero Chule severně od Genezaretského jezera;
- 78,37 *Libanus* — pohoří při východním pobřeží Středozemního moře severně od Genezaretského jezera;
- 78,41 *Sicut cedrus . . .* — Jako jsou vzrostlé cedry na Libánu (narážka na Ž 92,13);
- 78,45 *Mojžiš . . . čtvrté . . .* — asi narážka na 5. Mojš. 4, 22;
- 79,1 *k hoře Tábor* — kuželovitá hora asi 10 km od Nazaretu, jejíž vrchol sloužil odedávna ke kultickým účelům;
- 79,1 *Ježiš . . . osmero blahoslavenství* — Mat. 5, 3—12;
- 79,2 *Petrovi . . . Janovi* — tj. apoštolům, srov. Mat. 17, 1 n., Mk 9, 2 n., Luk. 9, 28 n.;
- 79,3 *Mojžiš a Eliáš* — srov. Mat. 17, 3, Luk. 9, 30;
- 79,3 *Mojžiš z pekla* — podle církevní tradice nemohl být nepokřtěný Mojžiš spasen, proto až spravedlivý, setrvával s ostatními patriarchy v předpekli;
- 79,3 *Eliáš z ráje* — prorok Eliáš byl podle 2. Král. 2, 11 odnesen v ohnivém voze na nebe;
- 79,4 *Tentoť jest . . .* — srov. Mat. 17, 5, Mk 9, 7, Luk. 9, 35;
- 79,10 *míl našich* — česká míle měla přes 11 km;
- 79,13 *Galilea* — severní část Palestiny západně od Jordánu, kde podle biblické tradice strávil Kristus skoro celý život;
- 79,15 *rybu pečenu* — srov. Luk. 24, 42, Jan 21, 9—13;
- 79,19 *Rama* — patrně se míní ta z lokalit téhož jména, která byla asi 8 km severně od Jeruzaléma;
- 79,26 *Sión* — jeden z pahorků, na nichž byl vybudován Jeruzalém;
- 79,26 *do toho domu . . .* — v době Martinovy návštěvy tam bylo sídlo bosáckého kláštera, centra poutnického ruchu;
- 79,27 *jakož oni vypravují* — za blíže nespecifikovaným „oni“ je v celé památce třeba spatřovat jeruzalémské bosáky;
- 79,29 *dům slavný . . .* — srov. 1. Král. 8, 43;
- 79,33 *Babylón . . . v Ejipte* — svědectví o autorově i opisovačově špatné geografické orientaci, opírající se jen o svévolnou interpretaci bible;
- 79,43 *los na svatého Matěje* — tj. aby po Jidášově sebevraždě doplnil sbor 12 apoštolů, srov. Sk 1, 26;
- 79,44 *na němž se rozdělívše . . .* — srov. Sk 2, 1—17;
- 79,45 *kdež sou se obořili . . .* — motiv je patrně apokryfního původu (je např. v legendě o nanebevzetí P. M. v Pasionálu);
- 80,1 *Petr plakal hořce . . .* — srov. Mat. 26, 75;
- 80,2 *okázal se svatému Jakobu* — patrně apokryfní motiv;
- 80,6 *kdežto učil Otčenáš* — srov. Mat. 6, 9 n.;
- 80,12 *jel Kristus na osličku . . .* — srov. Mat. kap. 21, Mk kap. 11;
- 80,13 *By ty poznalo . . .* — vztahuje se patrně k Mat. 23, 37;
- 80,18 *kdež ostavil . . .* — Mat. 26, 36 n.;
- 80,22 *potem krvavým* — Luk. 22, 44;
- 80,28 *svatý Štěpán jest ukamenován* — Sk 7, 59;
- 80,33 *rozlíčné trápen a bit* — srov. Mat. 27, 26 n., Mk 15, 15 n., Jan 19, 1—15;
- 80,43 *matka . . . se s ním potkala* — apokryfní motiv;

- 80,46 *Dcerky jeruzalémské . . .* — Luk. 23, 28;
- 81,8 *Šimon Cyrenenský* — Mat. 27, 32, Luk. 23, 26;
- 81,12 *za dvoje hony* — přibližně 300 m;
- 81,16 *ku podobnosti . . . kameničkem . . .* — tj. mozaika;
- 81,18 *u nás v Praze . . .* — mozaika posledního soudu nad jižním portálem Svatovítského chrámu;
- 81,22 *na pravou ruku* — vpravo;
- 81,29 *rytiři los metalí . . .* — Mat. 27, 35, Mk 15, 24, Luk. 23, 34, Jan 19, 24;
- 81,32 *lehký jda* — jda bez břemene (které by kroky zkracovalo);
- 81,33 *jest hrob . . . s půl kostela . . .* — hrob odpovídá svou hloubkou téměř polovině šířky kostela;
- 81,35 *pláči mrtvého* — oplakávají;
- 81,36 *jako u nás malíři malují* — středověká výtvarná konvence zobrazovala boží hrob podle domácích zvyklostí jako sarkofág nebo hrob vykopaný do země a přikrytý kamennou deskou;
- 81,44 *jeden jest* — je osamocený, oddělený;
- 82,23 *Zdrávy buďte* — srov. Mat. 28, 9;
- 82,28 *Arméni* — přívrženci arménské křesťanské církve, která od 5. stol. procházela rozmanitými druhy vztahu k římské církvi;
- 82,28 *Indiáni* — indiští křesťané, nazývající se též křesťané sv. Tomáše, přívrženci nestoriánství rozšířeného do vzdálenějších asijských zemí;
- 82,28 *Suriáni* — vyznavači podobné věrouky jako jakobité;
- 82,28 *Jacobini* — tzv. jakobité, východní křesťané s vlastní věroukou, z římského hlediska bludnou, zorganizovaní díky činnosti mnicha Jakuba Baradaia (†578) a sousedění později kolem antiochijského patriarchátu;
- 82,29 *Georgini* — gruzinští křesťané;
- 82,29 *Nestoriáni* — přívrženci vlivné maloasijské sekty, vyvolané v život působením konstantinopolského biskupa Nestoria (†440), hlasatele názorů z ortodoxního římského hlediska bludných; přívrženci jeho učení působili v trvalém napětí s římskou církví až do 16. stol., kdy došlo k sjednocení;
- 82,29 *Řekové* — řečtí pravoslavní;
- 82,29 *Římané* — snad dedukce z basilejských kompaktát, povolujících Čechům přijímat podobojí (v lat. není). S představiteli různých věroučných odstínů se Martin setkal v chrámu Božího hrobu, kde drželi různá posvátná místa a konali u nich své bohoslužby; charakteristiku jejich věrouk podal ve svém cestopise Jan Hasištejský z Lobkovic (cit. vyd. 82—86) podle informací od bosáků, ale nikde neuvádí, že přijímali podobojí;
- 82,38 *Šimona malomocného* — srov. Mat. 26, 6—13, Mk 14, 3—9;
- 82,40 *vylila jest mast* — srov. Mat. 26, 7;
- 82,41 *vzkříšen z mrtvých* — Jan 11, 1—45;
- 82,43 *Marty, sestry její* — starší biblická exegetika často ztotožňovala Marii, sestru Martinu a Lazarovu (Luk. 10, 39 n.) s napravenou hříšnicí Marií Magdalénou;
- 82,44 *Bethfage . . . učedlníky své . . .* — srov. Mat. 21, 1 n., Mk 11, 1, Luk. 19, 29;
- 83,3 *pole krve* — srov. Mat. 27, 8;
- 83,5 *jedna strana jest opustovati* — zřejmě už překladatelova nebo písařova koruptela, význam: jednu stranu tvoří svah;
- 82,12 *do Jarman* — asi tradovaný a neodstraněný výsledek staršího chybného čtení následujícího slova (v lat. není);
- 83,12 *ad Januam* — do Janova;
- 83,13 *ad Pisam* — do Pisy;
- 83,13 *ad Cyprum* — na Kypr;
- 83,23 *kupadlo Siloe . . .* — srov. Jan 9, 7 n.;
- 83,26 *dvě míle naše malé* — asi 12 km;
- 83,28 *jda z Ebron* — tj. asi po levé straně cesty jdoucí z Hebronu (jihovýchodně od Jeruzaléma) do Jeruzaléma;
- 93 83,29 *u domu Eliáše proroka* — v bibli se jeho rodné místo neuvádí, jde tedy o apokryfní údaj ne-

- bo o ukázkou snahy jeruzalémských bosáků o zvýšení atraktivnosti poutnických obchůzek;
- 83,30 *Abakuk* . . . — srov. Přídavkové k proctví Danielovu 14, 32—38;
- 83,33 *hrob Rachel* — srov. 1. Mojž. 35, 19;
- 83,34 *voda z Ebron* — týká se zřejmě stavu za autorovy návštěvy;
- 83,36 *z Jeruzaléma do Ebron jest blízko* — 39 km;
- 83,40 *Fons David* — Davidova studně;
- 83,41 *studnice, z kteréžto David* . . . — 1. Par. 11, 17—18;
- 84,9 *příkladové* — miní se patrně překlady, zbytky trámového stropu;
- 84,18 *anděl zvěstoval* . . . — Luk. 2, 10;
- 84,22 *kde svatý Jan Křtitel narodil se* — srov. Luk. 1, 39 n.;
- 84,23 *Filip křtil* . . . — Sk 8, 26—39;
- 84,26 *svatý Jan* — Jan Křtitel;
- 84,38 *k svatému Kříži* — zřejmě svatyně vzniklá bez biblického podnětu na základě tradic o původu dřeva Kristova kříže;
- 85,2 *v dlhém trhu* — nesnadno k dostání;
- 85,12 *za dvacetí mil jejích* — tj. římských, asi 30 km;
- 85,15 *za pět mil našich* — asi 30 km; miněna „malá“ česká (vlastně německá) míle, která měla asi 6 km;
- 85,18 *onen upadl mezi lotry* — Luk. 10, 30 n.; týká se příběhu o milosrdném Samaritánovi;
- 85,21 *Kristus postil se* . . . — Mat 4, 2;
- 85,22 *z studnice Elizea proroka* — srov. 2. Král. 2, 19 n.;
- 85,34 *růže a šípky veliké* — patrně Calotropis procera;
- 85,38 *těch pět měst* — srov. 1. Mojž. 10,10; 13, 10;
- 86,5 *hory arabské* — pohoří Abarim východně od Mrtvého moře;
- 86,6 *Spatř tuto všecku zemi* . . . — srov. 5. Mojž. 32, 52;
- 86,8 *rovina jako údolní* — patrně Arabská planina;
- 86,28 *má horu obzvláštní* — stojí na kopci v horách;
- 87,13 *Chrám pak Šalomounův* — srov. 1. Král. 6, 2—38;
- 88,25 *u vigílii svatého Vavřince* — 9. srpna;
- 88,30 *Rama* — miní se asi nynější Ramla na cestě z Jeruzaléma do Jaffy;
- 89,4 *do Candí* — na ostrov Krétu;
- 89,8 *Křesťí* . . . — Tit. 1,12;
- 89,9 *do Madonam* — do Modoni;
- 89,10 *do Torsu* — na Korfu;
- 89,12 *do země slovanské* — na dalmatské pobřeží;
- 89,16n *Hoc iter* . . . — Tuto cestu jakéhosi kněze Jiřího [zřejmě písařův omyl m. Martina], jak uvádí titul (která byla zapsána v malé knížce a na konci bylo určeno, že vznikla v Kutné Hoře při Vysokém kostele r. 1490 a byla dokončena téhož roku 3. dne po neděli Reminiscere [10. 3. 1490] jakýmsi Vitem z Berouna), jsem přepsal v Starém Městě pražském první noci po svátku Narození Panny Marie [9. 9.] léta 1573. G.N.C.
(„Vysoký kostel“ se nazýval kutnohorský chrám sv. Jakuba.)

JAROSLAV KOLÁR

Die tschechische Version der Reise nach Jerusalem des Martin Krivoústý

Die Beschreibung einer Reise nach Jerusalem des näher unbekanntenen Bakalars Martin Krivoústý aus den siebziger Jahren des 15. Jahrhunderts ist die älteste schriftliche Nachricht eines Tschechen von der Pilgerfahrt ins Heilige Land. Sie wurde in einer Handschrift aus 1477 lateinisch aufbewahrt. Die alte tschechische Übersetzung aus dem Ende des 15. Jahrhunderts in einer Abschrift aus dem Jahre 1573, die als verloren gegangen galt, wurde neulich gefunden und der Artikel bringt ihre Edition.

Die Vergleichung des Denkmals mit den tschechischen Itinerarien aus den palästinischen Reisen von Martin Kabátník und Jan Hasištejnský z Lobkovic (beide um 1500) ermöglicht einerseits die individuellen Züge des ersten Pilgers und seiner schriftlichen Nachricht festzustellen, andererseits zu der damaligen Organisation des Pilgertums in Jerusalem durchzudringen.

strana	sloupec	řádek odshora	správně
	2	za 7 přidat	BERKA, Jan Čs: (lit.: mědirytec, měditiskař Praha před 1806—1818, 1826—38) A: 1826—38: Praha-Staré Město 184 (492—4) v Jezuitské ul. [Karlova 12 — Anenská 9] L: 202, 425. BERKA, Řehoř Čs: (lit.: mědirytec, měditiskař Praha před 1806—24) A: 1824: Praha-Staré město 186 (496) v Jezuitské ul. [„Žlutý dům“, Karlova 8 — Anenská 5] L: 202
58	2	34 23 24	244, 254, 275, 90, 95, 101, 104, 120, 135,
59	1	1 18 19	z BLAUBEUREN viz tiskař a kamenotiskař 1851—60) 427, 449.
60	1	27	402, 448.
61	1	8	212, 449.
62	2	24	1859 (1856)
65	1	4	J. Kusman; † 1699)
68	1	11	394, 423.
69	1	za 32 přidat	CARMELITA viz ŠTURM
70	2	5 řádek 6—11 mezi 25—26 vložit	1789—90 patří mezi řádky 20—21 ČEČATKA, Augustin Čs: (lit.: knihař Píbram asi 1845—48) L: 445.
71	2	35	kol 1574)
72	1	26	byt? 1770:
73	1	28	1576, s B. Valdou 1598
74	1	za 25 přidat	DAMASCEN, Jiří Deodat Ú: kavárník Čs: Prodej knih Praha 1720 A: Praha-Staré Město 181 (489) v Jezuitské ul. („U zlatého hada“), Karlova 18 — Liliová 17
75	1	5—9 nahradit	DANIEL Čn: (lit.: zam. bratrské tiskárny v Kralicích 1594?) L: 222, 248. 1806; občanem v Pardubicích 1790; † 1806) Čn: (lit.: učeň asi u A. Tybelyové v Hradci Králové 1784—87; zam. u J. F. Schönfelda v Praze 1788—1789) Čs: Pardubice 1791—1806 P:?? ↔ J. J. Košina L: 197, 244, 298, 365, 429, 450.
77	1	mezi 14—15 vložit	DEODAT viz DAMASCEN
	2	4 38 14	MI. Boleslav : Fr. Slánský ↔ J. I. Straka; Praha: V. U. Suchý Čs: Praha 1806—07 (lit.: 1797—1808) Čs: Praha 1792—94, 1808—09 (lit.: 1794—97, 1808—10); faktor Fr. Sommer 1809

strana	sloupec	řádek odshora	správně
78	1	20	u vdovy A. Fr.
79	2	6 17 34	a spol.) 405, 449. 135, 152,
80	1	10	73, 152,
81	1	30	škrtnout 1841—51:
82	2	2 16 17 26	senwanger—dědici tví, nakladatelství — 1804, 1807 i jako 1801, 1803 i jako
83	1	mezi 17—18	
	2	přidat	Pozn.: tiskárnu chtěl získat A. Schmid.
		20 21	1850—60) 406, 451.
84	1	22—23	Pozn.: měl kupectví od 1843.
	2	7 31	1833—35: 1673; dcera A. A. Kyliánová — manž. I. Rosenberg 1703)
85	1	6	dědici—vedla vdova Jenofefa a syn V. R. Kramerius,
86	1	2	Čs:
	2	mezi 4—5 přidat	Pozn.: podle lit. 448 nejsou Kerestúry na Slovensku, nýbrž v Rakousku.
		mezi 7—8 přidat	P: V. Popelík
		11	427, 449.
		za 11 přidat	FASSLER, Mikuláš Ú: 1818 žádal o povolení zřídit měditiskárnu v Praze. L: 202.
87	1	15	L:
88	1	2	gertnera s A. M. Práchynovou v Píbrami.
90	1	3 12 20	1575—1608) Fuhrmann; (měšťanem Brna 1605, † asi 1612) 431, 451.
	2	31—32	FRANIEK, Karel viz FRANIEKOVÉ, bratři
91	1	23 30	83, 1781—83 jako Lippert a Frank Landfras a syn
	2	32 35	46 (675) 202, 425,
92	1	10 13 25	46 (675) 202, 425, 1835—42)
	2	27	1859—60:
93	1	za 10 přidat:	FRIDRICHOVÁ, Barbora Čs: (lit.: knihařství Brno kol 1693) L: 451.
		36	ling před 1724)
95	2	26	231, 451.
96	1	24	425, 449.
	2	30	426, 451)
		za 30 přidat:	Pozn.: koupil prý tiskárnu J. Fr. Neumanna v Brně 1815.
		33	J. J. Wein-
97	1	20	429, 451.
99	2	18	328, 451.